

Examensarbete på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Pedagogik
Education

Värdegrundsarbete

fallstudie om hur Project Charlie kan tillämpas i värdegrundsarbete

Mickaela Almqvist

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Campus Härnösand Universitetsbacken 1, SE-871 88. Campus Sundsvall Holmgatan 10, SE-851 70 Sundsvall.

Campus Östersund Kunskapens väg 8, SE-831 25 Östersund.

Phone: +46 (0)771 97 50 00, Fax: +46 (0)771 97 50 01.

MITTUNIVERSITETET

Institutionen för utbildningsvetenskap (UTV)

Examinator: Staffan Löfquist, staffan.lofquist@miun.se

Handledare: Staffan Löfquist, staffan.lofquist@miun.se

Författare: Mickaela Almqvist, mial0802@student.miun.se

Utbildningsprogram: Lärarutbildning, 210 hp

Huvudområde: Pedagogik

Termin, år: VT, 2015

MITTUNIVERSITETET

Institutionen för utbildningsvetenskap (UTV)

Examensarbete inom
lärarutbildningen, 15 högskolepoäng

Värdegrundsarbete

fallstudie om hur Project Charlie kan tillämpas i
värdegrundsarbete

Mickaela Almqvist

Abstrakt

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur man omsätter skolans värdegrund i praktiken. Jag har tittat närmare på en skolas värdegrundsarbete utifrån deras arbete med metoden Project Charlie och hur värdegrunden omsätts i den dagliga undervisningen. Det är möten, samtal och dialog som är en viktig del och stommen i skolans värdegrundsarbete enligt många forskare. Detta är även stommen i Project Charlie. Metoden jag har valt är intervjuer och observationer för att få en så heltäckande bild som möjligt. Begreppet värdegrund eller värdepedagogik som många svenska forskare använder istället är ett vitt begrepp och tolkningarna är många vilket speglas i teorin där även begrepp som deliberativa samtal tas upp som ett redskap i skolans värdegrundsarbete.

Nyckelord: Värdegrund, Värdepedagogik, Deliberativa samtal, Project Charlie

Innehållsförteckning

Abstrakt	i
Inledning	4
Problemområde	4
Bakgrund	7
Värdegrund eller värdepedagogik	7
Regler och förhållningssätt	10
Delaktighet och inflytande.....	14
Demokratisk kompetens	15
Syfte	17
Problemformulering	17
Metod	18
Litteratururval	18
Metodval.....	18
Val av informanter	18
Etiska principer.....	19
Genomförande	19
<i>Observation</i>	20
<i>Intervju</i>	20
<i>Analys</i>	21
Metoddiskussion	21
<i>Trovärdighet</i>	21
<i>Tillförlitlighet</i>	22
Resultat	23
Resultat observation.....	23
<i>Observation av Charlie-lektioner</i>	23
Resultat intervjuer	26
<i>Omsättning av värdegrunden i den dagliga undervisningen med Project Charlie</i>	26
<i>Samtal och dialog mellan lärare och elever i värdegrundsarbete</i>	36
<i>Förutsättningar för att omsätta värdegrunden i den dagliga undervisningen</i>	38
Diskussion	40
Värdegrund eller värdepedagogik	40
Slutsats	42
Fortsatt forskning	43
Referenser	44

BILAGA 1: Intervjufrågor till rektor

BILAGA 2: Intervjufrågor till pedagog årskurs F-4

BILAGA 3: Intervjufrågor till pedagog årskurs 7-9

BILAGA 4: Intervjufrågor till elever årskurs 4

BILAGA 5: Intervjufrågor till elever årskurs 7 och 9

BILAGA 6: Observationsschema över Charliektionerna

Inledning

Problemområde

Min erfarenhet av värdegrundsarbete i skolan är att i dagens skola är det fortfarande kunskapsmålen som diskuteras och kommer i första hand och värdegrundsmålen har inte lika stor plats. Värdegrundsarbetet börjar ta plats mer och mer, men det är långt kvar till att kunskapsmålen och värdegrundsmålen är jämställda. Detta skriver Zackari & Modigh (2002) om nedan.

Samtalet, dialogen, är själva kärnan i en demokratisk skola och en förutsättning för ett medvetet handlande. Det är i handling eller genom att underlåta att handla, som våra värderingar på gott och ont visar sig (s. 7).

De skriver vidare att det krävs kunskap, kompetens, medvetenhet och engagemang men också tid och resurser för att ord ska bli till handling. De menar att kommunerna måste ge skolorna reella förutsättningar att fullgöra sitt demokratiska uppdrag. I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 står det så här under god miljö för utveckling och lärande:

Eleven ska i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära (Skolverket, 2011, s.10).

Värdegrund som begrepp började användas på 1990-talet. De värden som lyfts fram i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 är:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla.(Skolverket, 2011, s.7)

Skollagen och läroplanerna uttrycker att värdegrunden ska genomsyra alla aktiviteter och relationer i skolan menar Zackari & Modigh (2002). Under deras arbete med "Värdegrunds-boken- Om samtal för demokratin i skolan" märkte de att begreppet värdegrund var svårt och för många okänt inte minst för eleverna. I denna bok återges elevorganisationens syn värdegrunden så här:

För oss är värdegrunden stämningen och värderingar som möter oss i skolan. Värdegrunden handlar om att låta oss växa så mycket som vi vill och att lämna skolan och känna sig respekterad och litad på. Att lämna skolan och känna att man där beretts plats att vara en hel människa (s. 34).

Hedin & Lahdenperä (2002) förklarar ordet värdegrund som två delar: en grund som är konkret, fast och hållbar och ett värde som är abstrakt och ger en bild av något mjukt. Ett värde skapas av olika värderingar. Värderingar kan motiveras men i regel inte bevisas och de är av många olika slag. De uttrycker tyckande, prioriteringar, attityder och reaktioner av olika slag. Vad vi gör och hur vi handlar i olika situationer styrs av våra värderingar. Hedin & Lahdenperä (2002) liknar samhällets värdegrund vid ett hus för att göra det lättare att förstå begreppet värdegrund.

”Huset” bebos av människor som utgör samhället. Som sociala konstruktioner finns värderingar i den gemensamma konversationen, spelregler, aktiviteter och i samspelet mellan husets invånare. Gemensamma värderingar används därmed för att markera samhörighet mellan husets boende och för särskiljande från boende i andra hus- eller samhällen (s. 7).

Genom den gemensamma värdegrunden kan husets invånare skapa mening, värdighet, självkänsla, identitet, samhörighet, spelregler och ordning (Hedin & Lahdenperä, 2002). Zackari & Modigh (2002) tolkar begreppet värdegrunden så här:

All utbildning måste bygga på en moralisk grundhållning och se individen i varje människa. En medmänsklig skola måste alltid och aktivt värna om visa värden. Den kan inte vara värdeneutral. Det är därför nödvändigt att skolan tar upp frågor om demokrati, alla människors lika värde, skyldigheter och rättigheter. Värdegrunden handlar om allt detta. Men att undervisa om värdegrund, etik och moral är inte nog. Värdegrunden måste prägla hela förskolans och skolans verksamhet. Förskolan och skolan har i uppgift att lyfta fram de grundläggande värderingar som samhället vilar på (s. 6).

Zackari & Modigh menar att ledningen och personal på en skola måste ta ansvar hur samvaron, relationer och attityder formas och förändras genom att respektera barn och unga och kräva respekt och ansvar tillbaka. Det måste gälla överallt i skolans lokaler så som i klassrummen, i korridoren, i matsalen och ute på gården. De menar att deras tolkning sätter fokus på ett demokratiskt och humanistiskt förhållningssätt, som är beroende av sociala relationer och ömsesidigt samtal. Skolor som har integrerat värdediskussioner i det dagliga arbetet har kommit långt i sitt värdegrundsarbete (Zackari & Modigh, 2002). Orlenius (2001) menar att frågan om värdegrunden inte bara bör ses ur ett internationell eller nationellt perspektiv utan även historiskt perspektiv. Med detta menar han att i Sverige aktualiserades frågan om värdegrunden genom skolministern Ingegerd Wärnerssons initiativ att proklamera ett så kallat värdegrundsår med start våren 1999 som avslutades våren 2000 med efterföljande insatser av Utbildningsdepartementet och Skolverket. Utgångspunkten för värdegrundsåret var den betoning på värdegrunden som skett i förskolan och skolans läroplaner (1998/1994). Värdegrunden enligt läroplanen utgör fundamentet för all verksamhet i förskolan och skolan skriver Orlenius (2001). Molloy (2003) skriver att skolan

domineras av sin kunskapsförmedlande tradition. Hon menar att skolan har två uppdrag. Det ena är kunskapsuppdraget och det andra är den demokratiska fostran som beskrivs i läroplanen. Hon menar att skolans utmaning är att inkludera de demokratiska värderingarna, värdegrunden, som en naturlig del i den praktiska utbildningen.

Då utmaningen är att konkretisera och omsätta värdegrunden i praktiken samt att kombinera detta med kunskapsuppdraget så har jag valt att studera detta genom en fallstudie av en skola.

Min problemställning är:

Hur omsätter pedagoger vid denna skola värdegrunden enligt läroplanen i den dagliga undervisningen?

Bakgrund

I detta avsnitt kommer jag att presentera tidigare forskning som jag har tagit del av runt begreppet värdegrund samt forskning om olika metoder där Project Charlie är en av flera metoder för att arbeta konkret och praktiskt i skolan med värdegrunden. Då jag tycker mig ha funnit ett par gemensamma begrepp inom forskningen som tillsammans definierar värdegrund så har jag valt att dela upp detta avsnitt under rubrikerna, Värdegrund eller värdepedagogik; Regler och förhållningssätt; Delaktighet och inflytande samt Demokratisk kompetens.

Värdegrund eller värdepedagogik

Colnerud (2004) skriver att begreppet värdegrund har blivit ett samlingsbegrepp för de flesta värdefrågor, moral- och etikfrågor, normfrågor, demokratifrågor, relationsfrågor och livsåskådningsfrågor. Till följd av detta har skolans lärare definierat begreppen aktivt och med en praktisk inriktning. Med detta menar hon att allt som väcker moraliska och sociala problem kallas värdegrundsfrågor.

Skolverkets studie om gemensamhet i mångfalden visar att diskussionsämnen om värdegrundsfrågor handlade till stor del om regler. Lärarna i studien tyckte att begreppet var knepigt och att allt var värdegrund.

Att tala om och arbeta med värderingar är inte lätt; det handlar om å ena sidan något svårbegripligt och vagt, och å andra sidan något nära och personligt (Skolverket, 1999, s.6).

I denna studie följde och stöttade Skolverket 32 skolor i två år i deras utvecklingsarbete med skolans värdegrund. Dessa skolor hade valt att arbeta med området "värdegrunden i praktisk tillämpning" av två skäl, de upplevde problem av något slag eller området upplevs som grundläggande för all verksamhet i skolan. Utgångspunkten i utvecklingsarbetet var skolans funktion som mötesplats. De problem de mötte eller kände frustration över var mobbning, lärarna var inriktade på undervisning och inte på rastverksamhet, kränkningar, elevers språkval, olika budskap från lärarna eller vuxen personal på skolan, olika regler tillämpades av lärarna samt skolans fysiska miljö (Skolverket, 1999).

Svenska skolforskare använder begreppet värdepedagogik istället för värdegrund eller värdegrundsarbete eftersom begreppet bara används i Sverige (Thornberg, 2004; Colnerud, 2004; Nykänen 2009; Aspán, 2009). Internationellt används istället termerna "values education", "moral

education", "character education", "citizenship education" och "civic education" (Thornberg, 2004; Colnerud, 2004). "Character education" får ofta beteckna en traditionell förmedlingspedagogisk praktik där moraliska värden, regler eller dygder förs över från vuxna till de unga och där skolan och dess lärare på ett indirekt och systematiskt sätt formar elevernas beteende och karaktärer (Thornberg, 2004, 2006; Berkowitz & Grych, 2000). Thornberg (2004) refererar till Taylor som använder "values education" som ett slags paraplybegrepp som innefattar termer som "moral education", "civil education" och "citizenship education". Vidare skriver Thornberg att begreppet är komplext och inkluderar ett antal teman där flera överlappar varandra. Exempel på teman som inkluderar "Values education" i olika länders skolor kan vara moral, religion, medborgarskap, demokrati, nationalitet men också det personliga och sociala egenskaperna.

Värdepedagogik kan enligt Thornberg (2006) handla om att läraren arbetar med att få eleverna att efter leva ordningsregler, att känna empati och omsorg för andra, ett sinne för rättvisa eller förmåga att tänka och resonera moraliskt, att lyda och respektera vuxna eller att aktivt delta i deliberativa samtal och vara delaktiga i demokratiska processer. Colnerud & Thornberg (2003) lanserade begreppet värdepedagogik med sin bok "Värdepedagogik i internationell belysning" med inspiration från den engelska termen "value education". Med termen värdepedagogik avses de två områdena:

- a) Pedagogiska interventioner, metoder, aktiviteter eller förhållningssätt som avser att stimulera, stödja eller påverka individer eller grupper att konstruera, införliva, förstå, gestalta efterfölja, problematisera eller kritiskt reflektera över värden och normer.
- b) Aktiviteter, interaktioner, situationer, relationer eller processer som ingriper någon form av lärande i relation till värden och normer genom individers eller grupper konstruerande, tolkande, rekonstruerande, införlivande, gestaltande, förmedlande, problematiserande, ifrågasättande eller kritiskt reflekterande av värden och normer i närvaro eller frånvaro av (a) (s. 18).

I Sverige har frågan om elevernas moraliska, sociala och kulturella utveckling inte debatterats eller studeras speciellt mycket i relation till skolans kunskapsuppdrag och insatser. Detta har gjorts i andra länder speciellt i England där det finns en mängd studier och böcker i ämnet. Samtidigt som Sverige fick upp ögonen för ämnet i mitten av 1990-talet tillsatte Englands SCAA (School Curriculum and Assessment Authority) den statliga läroplanskommissionen en medborgarkommitté (National Forum for values in Education). Denna grupp på 150 medlemmar diskuterade om det fanns en gemensam värdebas i skolan och samhället vilket de kom fram till att det gjorde. Gruppen diskuterade även hur samhället och SCAA kunde stödja en positiv utveckling (Orlenius, 2001; Thornberg, 2006). Pring (2001) tar upp diskussioner om att få med medborgarskap ("citizenship") i läroplanen och refererar till Cricks i sin artikel "Education as a Moral Practice" och menar att

medborgarskap borde vara ett ämne som bör läras ut i skolor. Pring skriver vidare att medborgarskap kommer snart att vara en obligatorisk del av läroplanen i England vilket lärare speciellt utbildas till. 2002 införde England "citizenship" som ett obligatoriskt ämne i Englands nationella läroplan (Nykänen, 2009). I England, övriga Europa och världen har frågan om demokrati och medborgarskap (citizenship) blivit mer och mer aktuell. Då Ingegerd Wärnersson 1999 aktualiserade frågan om värdegrunden kan det i hög grad relateras till strömningar i övriga Europa och världen (Orlenius, 2001).

Nykänen (2009) tar upp "medborgarfostran" och kopplar ihop det med "citizenship education". Hon menar att många politiker och utbildningsansvariga i Europa har använt just uttrycket "citizenship education". 2005 var Europarådets temaår för medborgarfostran, 2007 lanserade EU ett sjuårigt program "Europa för medborgarna" i syfte att främja "ett aktivt Europeiskt medborgarskap. Nykänen skriver även om att just termen "medborgarfostran" ännu inte finns med i den svenska läroplanen (Lpo 94) så finns det ändå delar av denna term eftersom vissa demokratiideal lyfts fram som centrala i läroplanen. Nykänen skriver att med tanke på den internationella utvecklingen på området finns det skäl att tro att ordet "medborgarfostran" kommer att få större slagkraft än värdegrund.

Även Zackari & Modigh (2002) ser internationellt en trend att fokusera frågor om demokrati och medborgarskap. "civics" eller "citizenship" är ämnen som blivit vanligare i många länder. De skriver om Australien där det i delstaten Queensland pågick ett försök i ett 40-tal skolor att föra in "social skills" i alla ämnen över ämnesplangränserna. Då ett av fyra teman handlade om ett aktivt medborgarskap där syftet var att eleverna skulle lättare komma in på och anpassa sig till kraven på arbetsmarknaden och samhällslivet i övrigt. Försöken gick ut på att jobba med övergripande teman istället för enskilda kursplaner för att kunna ge förutsättningar för samtal och utveckla sociala förmågor.

En studie inom "social skills" har gjorts av Weissberg, Caplan & Bennetto (1988) från Universitet Yale där han studerat skolorna i New Haven. Detta gav goda resultat på kort tid genom färdighetsträning i "social skills" två till tre gånger i veckan. Sedan slutet av 80-talet hade skolorna i New Haven norr om New York haft "social skills" som ämne på schemat. De hade jobbat med ett projekt "Social Development program"(SPS) med emotionell intelligens och social kompetens som utgångspunkt. Sedan programmet startade hade man konstaterat mätbara förändringar i barns, elevers men även de vuxnas sociala kompetens och attityder. Huvudmålet med projektet var att bygga upp elevernas sociala kompetens för att förebygga destruktiva beteende som drogmissbruk, skolk och våld samt skapa positiva och ansvarsfulla attityder till skolarbetet och livet. 1986 började ett samarbete med Universitetet Yale och professor Roger Weissberg som forskade om social problematik, tillsammans med stadens politiker, skolorna, sociala myndigheter, kyrkan och

föreningslivet. Gruppen kom fram till att både barn och ungdomar hade stora brister i emotionell och social kompetens. Oavsett ålder hade barn och ungdomar dåligt självförtroende, svårt att förstå och ta till sig begrepp som vänskap och rättvisa. De hade svårt med impuls kontroll, stresshantering, beslutfattande och kommunikation. När gruppen ringat in problemet och kommit fram till att stadens medborgare behövde tränas i "social skills" dvs. förmågan att fungera tillsammans med andra i sociala sammanhang startades "social skills" på schemat i grundskolan. Programmet "social skills" följde årskurserna där varje årskurs hade ett tema de följde med olika övningar och diskussioner. Programmet mätte stora positiva förändringar på kort tid i beteende och attityder hos eleverna. Även skolresultaten förbättrades, 1992 fick 40 % av eleverna på låg och mellanstadiet gå om en klass. 1996 var siffran nere i 20 %. Oron för framtiden minskade också, 35 % av eleverna kände hopplöshet inför framtiden 1992. 1994 var siffran 25 %. Tendensen att använda våld som lösning på olika problem minskade dessutom. 46 % av sjätteklassarna 1992 uppgav att de startat ett bråk. Motsvarande siffra 1994 var 35 % (Enblad & Graffman, 1998; Weissberg, Caplan & Bennetto, 1988).

Projekt Charlie är ett program som startade 1976 i Edina en förort till Minneapolis i USA och som adresserade samma problem som Weissberg, Caplan & Bennetto (1988) studerade i New Haven. Som ett resultat av detta bildades Project Charlie (Chemical Abuse Resolution Lies in Education). Detta är ett program avsett för grundskolan med syfte att förse elever med sociala färdigheter som höjer förmågan att motstå gruppsyck i frågan om användandet av droger. Man vill lära barn/ungdomar att hävda sin mening, att kunna säga nej, att avstå, att fatta beslut, att lösa problem, att konstruktivt hantera negativa känslor och besvikelser, att välja rätt vänner, förstärka självkänslan och egenvärdet och att ge kunskap om skadeverkningar vid bruk av kemiska ämnen. Project Charlie introducerades i Sverige 1991, undervisningsmaterialet översattes och utvidgades med etik, emotionell intelligens och justa kompisar samt anpassades till svenska skolor (Project Charlie, 1995). Project Charlies undervisningsmaterial vänder sig till grundskolan och åldrarna F-16 år och är uppdelat i 3 delar, årskurs F-3 lågstadiet, årskurs 4-6 mellanstadiet och årskurs 7-9 högstadiet.

Värdegrundspedagogik finns som obligatorisk ämne i form av "citizenship" och "social skills" i England, Australien och USA där man lyckats konkretisera och omsätta värdegrunden i praktiken. Dock är begreppet värdegrund diffust och har olika tolkningar forskare emellan. Detta har föranlett mig till att undersöka hur värdegrunden kan konkretiseras och omsättas i praktiken.

Regler och förhållningssätt

Thornberg (2006) skriver om värdepedagogik som inte alltid syns, implicit värdepedagogik som handlar om hur underförstådda och antagna värden och normer utvecklas hos eleverna på grund av vad läraren gör eller inte gör i

skolan den s.k. "dolda läroplanen". Detta innebär att eleverna även förvärvar sig normer och beteenden som inte förs vidare genom skolans uttalande explicita värdepedagogisk praktik som läroplanen, kursplaner och lokala styrdokument. Explicit och implicit moral education diskuterar Ball & Wilson (1996), Pring(2001), Berkowitz & Grych (2000) och Cox (1988) i sin forskning. Dessa forskare har en liknande syn som Cox (1988) som förknippar det implicita moral education med den dolda läroplanen:

This means that schools are likely to contribute to moral education more by their organization, by what is know as the hidden curriculum, that by structured moral lessons in the classroom (s. 96).

Cox menar att det är genom den implicita värdepedagogikens värderingar uttryckta i skolans organisation och dess attityder som en skola påverkar de moraliska värden för eleverna (Cox, 1988). Halstead & Taylor (2000) skriver att skolpolitiken i England efterlyste ökade krav på offentligt ansvar om värdeutbildning i skolan. SCAA(School Curriculum and Assessment Authority) tvingade skolor i mitten av 90-talet att skriva ner de underliggande värden tydligare och reflektera över på vilket sätt livet i skolan kan bidra till elevernas utveckling av värderingar och attityder. Tidigare har dessa värden utgjort delar av den dolda läroplanen (Halstead & Taylor, 2000).

De menar att det indirekta moraliska inflytandet på eleverna ligger djupt inbäddat i livet i skolan, både i lärarledda aktiviteter som i grupprelationer i klassrummet, men även lärarens personlighet. Sättet läraren uttrycker sig på är inte bara ansiktsuttryck, gester utan även det förtroendet och tillit som en lärare kan inspirera till, utstrålning, vänlighet, personlig integritet och lärarens undervisningsstil. Vidare skriver de om vikten av att ha en varm, positiva och trygg anknytning till läraren. Genom relationer lär sig elever viktiga egenskaper och kvaliteter så som respekt, ärlighet och omtanke för andra. Elever påverkas lättare om läraren har egenskaper som eleverna beundrar som tolerans, rättvis, lyhörd och har en vilja att förklara saker.

Värderingspåverkan blir allt viktigare i dagens samhälle menar Aspin (2000) och Colnerud (2004). De menar att samhället bör diskutera vilka värderingar, attityder, övertygelser som behövs för framtida medborgare i ett samhälle. Aspin (2000) skriver att senaste forskning inom inlärningsteorier tyder på att elever lär sig bäst när de är involverade i sitt eget lärande. Vidare menar han att det ligger i lärare och elevers intresse att värden har en central plats i läroplanen för att skapa trygghet, klarhet och förståelse och ge hanterbar hjälp av betydelsen av värden. Värden bör genomsyra allt som görs i skolan (Aspin, 2000). Det är viktigt för lärare och pedagoger i skolan att göra lärandet intressant, relevant och långsiktigt för eleverna genom att göra dem involverade i sitt eget lärande. Lärarna behöver relatera undervisningen till aktuella händelser som eleverna kan relatera till och diskutera, vilket oftare ger ett mer långsiktigt lärande. Aspin menar att dessa värden ska genomsyra och

stå i centrum för allt som görs i skolor, samhällsorgan och institutioner som är engagerade i utbildning av kommande generation.

Thornbergs (2006) har i sin avhandling fokus på lärarnas dagliga arbete med värden och normer i interaktion med elever. Regler i skolan finns för att skapa ordning (spelregler) samtidigt är också reglerna ett uttryck för etiska normer och därigenom en fråga om etiska värden. Thornberg menar att skolreglerna och lärarens arbete med dem i samarbete med eleverna innebär en moralisk påverkan och utgör en viktig del av skolans och lärarnas värdepedagogik i praktiken.

Halstead & Taylor (2000) menar att genom att involvera eleverna i utvecklandet av skolans regler ger lärarna dem en större förståelse för reglerna och en större motivation att följa dem, samtidigt utvecklar de sina moraliska resonemang, sin förståelse för rättigheter och skyldigheter som medborgare i ett samhälle. Detta ger dem större möjligheter att fatta välgrundade beslut om deras rättigheter och skyldigheter, de utvecklar speciell karaktärs egenskaper så som viljan att samarbeta med andra. Halstead & Taylor (2000) och Thornberg (2006) skriver att många elever har svårt att ta till sig regler och skapa mening med regler som lärare bara har bestämt så kallade etikettsregler t.ex. att man inte får ha keps eller mössa i klassrummet. Många av eleverna uppfattar dessa etikettsregler som godtyckliga och onödiga, vilket gör att eleverna upplever att vuxna inte respekterar dem.

När pedagogerna i studien beskriver sitt värdegrundsarbete handlar det om beteenden och regler, konflikter och konflikthantering, Charlie lektioner, formella demokratiska skolmöten så som klassråd och stormöten. Det är under Charlie lektionerna som pedagogerna får möjlighet att diskutera regler och hur man är mot varandra. Detta görs genom olika övningar, samtal, lekar och rollspel. Regelarbete förekommer även under klassråd och i stormöten. Det kan då vara att bestämma regler till aktiviteter som rör rasterna eller som stående punkter på dagordningen i klassrådet varje vecka "Vad har fungerat bra i veckan?" "vad har fungerat dåligt i veckan?".

Lärarna i Thornbergs studie (2006) upplever ämnesundervisningen och värdegrundsarbetet som två skilda uppdrag som konkurrerar om tiden. Detta bekräftar Thornberg genom sina klassrumsobservationer d.v.s. att det är ovanligt att värdegrundsarbetet är en del av själva skolämnet. Vidare skriver han att de få gånger läraren tar in värdegrundsarbete i skolämnen är det mer "faktakunskap" än etniska samtal och deliberativa diskussioner. Lärarna i studien menar att värdegrunden kommer till uttryck i en informell undervisning och då som ett vardagligt regelarbete hur man är mot varandra och hur man behandlar varandra. De menar att värdegrundsarbete är mer en pågående vardaglig process eller ett arbete som fortsätter hela tiden än ett arbete som görs vid en viss tid. Genom det vardagliga regelarbetet försöker lärarna skapa ett kamratligt tryggt klimat i klassen, som genomsyrar både

ämnesundervisningen som det sociala och etniska lärandet. Flera lärare anser att tiden är ett stort hinder för värdegrundsarbetet, de hinner inte prata med varandra, enas om vilka regler som gäller var och när, lärarna har inte alltid samma syn i personalgruppen, det är för lite personal och p.g.a. detta hinner man inte alltid se vad som händer vid t.ex. bråk eller konflikter mellan eleverna (Thornberg, 2006; Zackari & Modigh, 2002).

Wester (2008) menar att värdepedagogik, normbildning, socialisering och "moral education" handlar om fostran. Att fostra eleverna är ett uppdrag som ligger på skolan därmed också på lärarna. De intervjuade lärarna uttryckte sig som att det ingår i deras uppdrag att säga till eleverna att uppföra sig och att det handlar om att eleverna ska respektera varandra. En av lärarna tog upp vikten av att tillsammans med en ny grupp forma "gemensamma spelregler" som sedan gruppen har ett gemensamt ansvar att följa. Reglerna innebar för läraren att få aktiviteter och verksamheten att fungera. Det var lika viktigt för läraren som för eleverna. Läraren menade att man skulle sätta upp en tydlig spelplan. En av lärarna i studien lade ner mycket arbete på att skapa goda relationer med eleverna. Detta gjorde enligt läraren att eleverna kunde prata öppet och tillitsfullt om både studier och uppförande. Vidare menade denne att det var inte berömmande ord i sig som var viktigast utan att eleverna kände sig sedda. Lärarna i studien menade att det var viktigt att eleverna visste att läraren såg dem och att det var anledningen till att de fick beröm för sin arbetsprestation och sitt uppförande. Studieresultatet och självkänslan ökade då hos eleverna.

Vidare beskriver Wester att lärarna uttrycker att fostransuppdraget tar för mycket tid, på bekostnad av undervisningsuppdraget. Regler måste vara förankrade hos både lärare och elever på en skola. Regler beskrivs som önskvärda, men samtidigt ineffektiva och verkningslösa, särskilt de regler som lärare själva inte upplever som viktiga. Eleverna vill ha regler som är tydliga, som alltid gäller och tillämpas av alla lärare på skolan. Eleverna i Westers undersökning uttryckte sig att om lärarna bara har tydliga, motiverade regler och sanktioner på oacceptabelt uppförande konsekvent, så blir det ordning. Wester (2008) skriver "I mitt material framträder en syn på fostran och undervisning som innebär att de förutsätter varandra" (s. 220). Likaså menar Ball & Wilson (1996) att kunskap och värdegrund går hand i hand, det ena utesluter inte det andra.

Forskarna beskriver implicit värdepedagogik som den dolda läroplanen. För att kunna undersöka denna har jag valt en kvalitativ metod i min studie. Jag tror annars det är svårt att mäta dolt eller icke uttalat i form av lärarnas förhållningssätt. Jag kan också tolka att Thornberg och Wester i sina studier kommer fram till olika resultat vad gäller huruvida ämnesundervisningen och värdegrundsarbetet är två skilda uppdrag eller om de förutsätter varandra.

Delaktighet och inflytande

Berkowitz & Grych (2000) liknar klassrummet vid ett samhälle och refererar till Lickona som beskriver hur man kan skapa ett demokratiskt klassrum genom att ansvaret för beslutsfattande delas av alla i klassens samhälle. Syftet med det är att bidra till en atmosfär av ömsesidig respekt mellan lärare och elever men även att betona vikten av rättvisa, att skapa en känsla av delaktighet med alla i klassens samhälle och att öka känslan av gemensamt ansvar för livet i klassen. Detta förhållningssätt till klassrummet behandlar både eleverna med respekt och för samman eleverna. De lär sig att lyssna på varandra, att värdera varandras synpunkter, ett ansvars tagande till regler och beslut, att respektera regler genom att de förstår reglerna och varför de är viktiga och att accepterar beslut som inte går deras väg (Berkowitz & Grych, 2000).

Skolor med ett fungerande skolråd involverar sannolikt eleverna mer i ledningsfrågor menar Halstead & Taylor (2000). Forskning av "Advisory Center for Education" visade att tjugotvå skolor av sextiofem skolor hade involverat eleverna i regelskapande diskussionerna om skolregler eller klassrumsregler som togs plats i skolrådet eller på "Cirkeltiden". Huvudorsaken för att involvera eleverna i dessa diskussioner om regler var att hjälpa dem att förstå reglernas natur men även den moraliska sidan av regler och orsaken till varför regler finns genom att utveckla deras moraliska resonemang, förståelse för deras rättigheter och skyldigheter som medborgare i ett samhälle. Vidare antas det att om eleverna är delaktiga i att skapa regler ger det även eleverna ett ägandeskap vilket gör att de blir mer motiverade att följa dessa regler efter som de förstår syftet med reglerna (Halstead & Taylor, 2000).

Cirkeltid (Circle time) är en populär metod i Europa och Nord Amerika för att främja självförtroendet, självkänslan och självkänedom hos eleverna. Det hjälper eleverna att prata om deras känslor, ger en gemenskap i gruppen, utvecklar även egenskaper som tillit, ansvar, empati, samarbete, vårdande beteende och respekt för andras känslor, engagera sig i personlig reflektion och att klargöra sina egna värderingar. På cirkeltiden sitter alla även läraren på en stol i en cirkel i klassrummet. Det finns tydliga spelregler vilka blir mer effektiva om barnen själva har varit med och bestämt dem t.ex. prata i tur och ordning, lyssna med intresse och respekt, inte avbryta varandra eller ge negativa kommentarer om någon i cirkeln. Under denna cirkeltid kan olika ämnen diskuteras så som olika känslor, klassrumsregler eller olika sätt elever kan lösa ett problem på som finns i klassen (Halstead & Taylor, 2000). Resultat på detta visade att till viss del positiv utveckling bekräftar dess möjligheter att utveckla problemlösningsförmågan, öka självförtroende och självkänsla. Halstead & Taylor (2000) refererar till Housego & Burns, dessa menar att för att "Circle time" ska få den bästa effekten behöver underliggande värden vara i harmoni med grundreglerna i klassrummet. Vidare menar de att kvaliteten på "Circle time" måste hållas konstant och eleverna behöver vara engagerade, uppmuntras att tänka efter noga innan de svarar och bygga vidare på vad

andra har sagt. Detta ställer också högre krav på lärarens kompetens och engagemang. Halstead & Taylor kom fram till att sammanhängande strategier för värdeutbildning behövs. De skriver vidare att det fanns starka antydningar att föra samman olika undervisningsstrategier i hela skolpolitiken vilket är mer effektivt för att påverka elevers värderingar än att ta en enskild strategi.

I Aspáns (2009) avhandling tar hon upp två studier i tre skolor. Den första studien är en treårig demokrati och elevinflytandeprojekt i en högstadieskola (årskurs 6-9). Studie nummer två bygger på två fallstudier i lägre klasser (årskurs 1-5) i två skolor. Projekt Charlie, Livskunskap (SET, Social och Emotionell Träning) och Kompissamtal fanns med på schemat. Aspán betraktade metoderna Project Charlie och SET som fundament i värdepedagogiken i de två skolorna. Aspán kom fram till att elevinflytande kan vara ett medel att nå bättre skolklimat och ett lugn. Genom att låta eleverna vara delaktiga kunde de nå trygghet och trivsel. Aspán fann att lärarna i projektet stärkte samhörigheten genom olika aktiviteter i klassen. Deras ledstjärna var att "om inte gruppen fungerar, fungerar ingenting" (Aspán, 2005, s. 22.). Rektorn i Aspáns studie (2005) insåg värdet i att skapa tid för samtal och reflektion. Aspán kom i sin avhandling fram till att när skolan arbetar med elevinflytande ger inte lärarna eleverna utrymme för egna frågeställningar eller lösningar om det inte ligger i lärarens intresse eller förväntade svar. Det konstaterades vara svårt att få till en fungerande elevdemokrati. Hon kommer fram till att effektiva eller genuina dialoger, eller sonderande tal, sällan kommer till uttryck i inkännandets pedagogik (Aspán, 2009).

Forskarnas resultat visar på att cirkeltiden till viss del har positiv effekt på att öka självkänsla, självkänedom och problemlösningsförmåga. Forskarnas studier pekar på relativt liten effekt av dialog och svårighet till att få elevdemokrati att fungera. Därför har jag valt som en av undersökningsfrågorna betydelsen av samtal och dialog.

Demokratisk kompetens

Pedagogikprofessorn Englund (2000) skriver om samtalets betydelse i arbete med de grundläggande demokratiska värdena i " Deliberativa samtal som värdegrund- historiska perspektiv och aktuella förutsättningar." Skolans uppdrag är att utveckla demokratisk kompetens hos eleverna vilket innebär att kunna reflektera kring, känslomässiga beteende, förhålla sig till och agera utifrån de grundläggande demokratiska värdena. Att utveckla den kommunikativa förmåga genom att själv ta ställning i olika frågor, stå för sina egna åsikter i diskussioner och samtal även där frågorna är svåra och komplexa samt att förstå skälen till sina egna och andras ställningstagande är en viktig del av elevens demokratiska kompetens så väl som att delta och påverka demokratiska beslutsprocesser. Med deliberativa samtal menas här samtal där olika uppfattningar och värden kan brytas mot varandra med

”en strävan efter att individen själv tar ställning genom att lyssna, överväga, söka argument och värdera, samtidigt som det finns en kollektiv strävan efter att finna värden och normer som alla kan enas om” (Skolverket, 2000, s. 6).

Molloy (2003) skriver att det vore av speciellt intresse att lyfta fram samtalet, kommunikationen i klassrummet, eftersom det är samtalet som står i centrum för modern demokratiforskning. Inom denna forskning används begreppet deliberativt samtal. Samtalet skall innebära respekt och tolerans för den andre. Grundläggande kriterium för ett deliberativt samtal är att inga uppfattningar utesluts på förhand (non-repressin) och att inga individer får uteslutas (non-discrimination). Molloy menar vidare att det är lärarens uppdrag att göra det nödvändiga samtalet om demokratifrågor möjligt, hur svåra dessa frågor än kan bli är det lärarens uppgift att gestalta dem i någon form.

Forskarna är eniga om att samtalet står i centrum för demokratiforskning och det deliberativa samtalet. Jag har velat undersöka om pedagoger lyckas skapa detta deliberativa samtalet med eleverna. För att kunna utreda betydelsen av samtal och se eventuella skillnader mellan yngre och äldre elever har jag valt den kvalitativa undersökningsmetoden.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera hur man omsätter skolans värdegrund i praktiken. Jag har studerat detta genom en fallstudie av en skola som använder metoden Projekt Charlie. Jag har studerat hur lärare i praktiken använder Project Charlie i värdegrundsarbete och då undersökt hur skolan omsätter värdegrunden i praktiken.

Problemformulering

Mina frågeställningar är följande:

Hur omsätter pedagoger vid denna skola värdegrunden enligt läroplanen i den dagliga undervisningen?

Vilken betydelse har samtal och dialog mellan lärare och elever i värdegrundsarbete?

Vilka förutsättningar krävs för att kunna omsätta skolans värdegrund i den dagliga undervisningen?

Metod

Litteratururval

För att få en djupare förståelse och bredare bas om ämnet har jag har sökt artiklar, uppsatser och litteratur genom Mittuniversitetets nätbibliotek och deras sökkatalog MIMA, Stockholms Universitet samt internetbaserade sökmotorn Google. Nyckelord som jag har använt mig av är värdegrund, värdepedagogik, deliberativa samtal och Project Charlie. Min undersökning har baserats på kvalitativa metoder med observationer och intervjuer. Eftersom den kvalitativa undersökningen syftar till att förstå verkligheten ur människors egna perspektiv. Målet är att beskriva den mening individerna själva tillskriver sin verklighet (Teorell & Svensson, 2007; Backman, 2008).

Metodval

Jag har valt fallstudie som forskningsmetod då jag har studerat en montessoriskola F-9 och dess arbete med skolans värdegrund genom metoden Project Charlie. Jag har koncentrerat mig på en skola och en kombination av metoder för att få kunskap och en djupare förståelse av skolans arbete med värdegrunden genom Project Charlie (Stukát, 2005). Jag har använt mig av metodtriangulering eftersom jag har kombinerat olika metoder så som observationer och intervjuer för att få en så heltäckande bild som möjligt (Denscombe, 2000). Observationer använde jag för att ta reda på vad pedagogerna som undervisade i metoden Project Charlie faktiskt gör och därmed inte utgå från vad de säger att de gör. Jag tittar, lyssnar och registrerar själv mina intryck och därmed använder jag mig själv som mätinstrument (Stukát, 2005). Jag har funnit det lämpligt att använda mig av intervjuer då jag vill undersöka emotioner, erfarenheter och känslor istället för att få en bredd som ett frågeformulär skulle kunna ge (Denscombe, 2000). Jag har använt mig av semistrukturerade intervjuer och en intervjuguide med teman för intervjuerna för att den intervjuade ska få utveckla sina idéer och tala mer utförligt om de ämnen jag är intresserad att få svar på. Svaren är öppna och ger intervjuaren möjligheter att vara flexibel i frågornas ordning men har ändå en lista med ämnen och frågor som ska behandlas (Denscombe, 2000; Trost, 2010; Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjufrågorna till intervjuguiden utformades utifrån syftet med undersökningen och i samråd med handledaren.

Val av informanter

Jag valde denna skola därför att skolan har jobbat med Projekt Charlie sedan den startade och använt Project Charlie som en del av undervisningen. Jag tog

kontakt med den aktuella skolans rektor och vi bestämde att jag skulle komma dit. Vid detta första möte informerade jag vad syftet med min undersökning var och hur jag hade tänkt genomföra denna genom intervjuer med elever och lärare som undervisar i Project Charlie samt genom observationer av Charlie-lektioner. Val av informanter till intervjuerna och information om min medverkan gjordes av rektor och den sociala mentorn till de medverkande. Efter detta möte bestämdes att jag skulle jag ta kontakt med skolan när det var aktuellt för mig att komma för intervjuer och observationer. Skolans rektor som även undervisade de yngre eleverna F-4 i Project Charlie samt skolans sociala mentor som undervisade de äldre eleverna 7-9 i Project Charlie frågade elever i årskurs 4, 7 och 9 samt den tredje läraren som undervisade i Project Charlie för de yngre åldrarna om de ville ställa upp på en intervju. Urvalet av informanter gjordes utifrån Charliekunskaper, även utifrån vilka elever som hade Charlie-lektioner de dagar jag var där för att observera och intervju. Jag har valt att begränsa mig till få intervjuer på grund av att med många intervjuer kan materialet bli ohanterligt och svårt att få grepp om och då missa viktiga detaljer och samband (Trost, 2010). Jag intervjuade nio stycken elever från årskurs 4, 7 och 9 (intervju 1 elever från åk 4, intervju 2 elever från åk 7, intervju 3 elever från åk 9) samt tre pedagoger som undervisade i metoden Project Charlie där rektorn var en av dessa (Charliepedagog 1, 2 samt rektorn). Jag valde att göra fler elevintervjuer p.g.a. att jag genom elevernas upplevelser skulle kunna få svar på om skolan kunde konkretisera värdegrunden i praktiken.

Etiska principer

Jag har följt de forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning som vetenskapsrådet har utformat där de fyra huvudprinciperna är informationskravet som står för att informera om forskningsuppgiftens syfte. Dessa är samtyckeskravet som står för att informanterna har rätt att själv bestämma om sin medverkan, konfidentialitetskravet som står för att ta hänsyn till informanternas anonymitet och nyttjandekravet som står för att informationen som samlas in bara får användas i forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 2002).

Jag har varit öppen med vad jag vill undersöka och vad syftet med min uppsats är, vilket jag beskriver i val av informanter. Jag har inte namngett skola eller informanternas namn, dels av etiska skäl samt att det är irrelevant för resultatet. Jag har även valt att benämna informanterna med elev, rektor och Charlie-pedagog (pedagog som undervisar i Project Charlie) istället för namn för att skydda informanternas anonymitet.

Genomförande

Datainsamlingen av observationer och intervjuer gjordes vid två tillfällen med en vecka mellan de båda tillfällena. Första tillfället deltog jag i två Charlie-lektioner med årskurs 4 och 7 samt gjorde elevintervju 1 och elevintervju 2

direkt efter lektionstillfällena. Därefter gjorde jag elevintervju 3 samt intervju med Charlie pedagog 1 som också är skolans sociala mentor. Jag började intervju rektorn vid mitt första tillfälle och slutförde intervjun vid mitt andra tillfälle då jag även intervjuade Charlie-pedagog 2 i anslutning till Charlie-lektioner för årskurs 3, 2, och 1. Eleverna från årskurs 9 valdes på grund av att de var delaktiga i en stor del av skolans värdegrundsarbete. Datainsamlingen av observationerna gick till så att eleverna samt deras Project Charlie-pedagog satt i en ring på golvet. Jag satt utanför ringen och iakttog vad som hände och vad som diskuterades i ringen. Jag följde ett observationsschema som jag antecknade i under hela lektionen. Dessa anteckningar skrev jag rent direkt när jag kom hem då jag hade allt färskt i minnet. Datainsamling av intervjuerna med eleverna skedde direkt i anslutning till Charlie-lektionerna, dessa spelade jag in med min mobiltelefon som ljudfil och skrev rent när jag kom hem.

Observation

Jag utgick ifrån ett observationsschema (se bilaga 6) när jag observerade Project Charlie-lektionerna. Stukát (2005) menar att bara "titta och lyssna" räcker inte utan man måste rikta sin uppmärksamhet på något särskilt område. Det bör finnas någon form av fokus som lyfts fram (Stukát, 2005). Jag var intresserad av att se hur Charlie-lektioner genomförs, eftersom varje lektion har samma struktur och samma huvudmoment. Jag var även intresserad av hur samtalen/dialogerna sker. Var och hur sitter eleverna i rummet? Deltar alla elever? Hur är samspelet mellan Charlie-pedagogen och eleverna? Teorell & Svensson (2007) refererar till Repstad vilken uttrycker i enkla ord poängen med observationer så här: "Det värdefulla med observationer är att den ger forskaren direkt tillträde till socialt samspel och sociala processer som intervjuundersökningar och textanalyser ofta bara kan ge indirekt och andrahandskunskap om" (Teorell & Svensson, 2007, s.87).

Intervju

Jag använde mig av semistrukturerade intervjuer och intervjuguider med tema för intervjuerna. Jag gjorde tre intervjuguider: Intervjufrågor till rektor (bilaga 1), intervjufrågor till Charlie-pedagoger (Bilaga 2,3) och intervjufrågor till elever (Bilaga 4,5) där jag valde att rikta frågorna till elever i årskurs 4 och elever i årskurs 7 och 9. Detta gjorde jag på grund av att frågorna till eleverna i årskurs 4 handlade om Project Charlie d.v.s. hur det märks i skolan att de har Charlie och hur de trivs i skolan. Frågorna till årskurs 7 och 9 utformade jag på samma sätt men la även in frågor om möjlighet till samtal, dialoger och om eleverna har möjligheter att påverka innehållet på Charlie-lektionerna och hur eleverna förbereds för livet efter grundskolan.

Analys

Vid tolkning av data har jag använt mig av en kvalitativ metod som har vuxit fram från de humanistiska vetenskaperna med de filosofiska riktningarna hermeneutik och fenomenologi som grund. Där huvudsyftet är att tolka och förstå de resultat som framkommer där viktiga instrument är djupintervjun och observationer (Stukát, 2005). Enligt Teorell & Svensson (2007) tar den hermeneutiska forskningen ofta som utgångspunkt att beteende bara kan beskrivas i termer hur de relevanta aktörerna själva uppfattar det.

Metoddiskussion

Trovärdighet

Jag har kunnat koppla ihop tidigare forskning med det jag har undersökt och hittat stöd för mina slutsatser i litteratur och aktuell forskning inom området. Datainsamlingen i form av observationer och intervjuer med Charlie-pedagoger och elever har lämpat sig bra för att få den information jag har behövt för min undersökning. En stor fördel jämfört med enbart intervjuer är att jag har fått kunskap som är direkt hämtat ur sitt sammanhang och resultatet av observationsundersökningar är ofta konkreta och lätt att begripa vilket också gör det till ett stabilt underlag för fortsatt resonemang och tolkning. En styrka har varit att jag valde att göra både observationer och intervjuer eftersom nackdelen med enbart observationer kan begränsa en undersökning eftersom det är i första hand de yttre beteenden som studeras, tankar och känslor är svårare att observera (Stukát, 2005). Eftersom jag har använt mig av metodtriangulering upplever jag att jag fått ett stabilare material att analysera och tolka för att säkerställa trovärdigheten (Denscombe, 2000). Jag spelade in intervjuerna som jag nämnde ovan med min mobil vilket gick bra och de intervjuade samtyckte till detta. Detta gjorde att jag kunde analysera mina intervjuer bättre då jag skrev rent dessa inspelningar ordagrant när jag kom hem. Detta gjorde att jag under intervjuerna skrev fältanteckningar och stödord och kunde koncentrera mig på att intervjua och lyssna. Ljudfilerna sparade jag och kunde i efterhand gå tillbaka och lyssna på igen om någon oklarhet uppkom. Jag läste igenom intervjuerna och observationerna flera gånger. Dessutom jämförde jag de olika svaren som jag fått i intervjuerna mot observationerna av Charlie-lektioner för att finna likheter och skillnader i informanternas svar för att kunna kategorisera den insamlade data.

Jag kunde dock ha varit med på fler Charlie-lektioner för Årskurs 5-9 för att få en mer fullständig bild av Charlie-lektionerna bland de äldre eleverna samt att jag kunde ha haft mer frågor om värdegrund för de yngre eleverna. Här valde jag istället att rikta frågorna mot Project Charlie. Min egen roll som forskare är viktig att benämna här, mitt sätt att angripa undersökningen och de förkunskaper jag haft av Project Charlie kan också ha präglat undersökningen vilket jag är medveten om (Denscombe, 2000).

Tillförlitlighet

Om undersökningen skulle upprepas med samma metod så tror jag att det skulle ge samma resultat och slutsatser. Under förutsättning att omständigheterna är de samma så är min uppfattning att resultatet kommer att bli detsamma. Genom att jag använde observationsschema och intervjuguiden gjorde detta att jag fokuserade på samma saker under Charlie lektionerna samt under intervjuerna vilket i sin tur gjorde materialet lättare att tolka. Jag upplever att informanterna har varit ärliga mot mig eftersom de även berättar om brister med Project Charlies rastvän och att de var öppna i sina svar. Jag upplevde att deras svar var ärliga. Det kändes även som de var vana vid att svara på frågor och vid besök. De ville själva ställa upp på att bli intervjuade om Charlie.

Resultat

I detta avsnitt kommer jag att presentera hur jag har tolkat den insamlade data. Jag har valt att presentera observationer från två Charlie-lektioner, årskurs 4 och 7, i sina helheter eftersom jag även gjorde elevintervjuer i dessa årskurser. Jag har valt att redovisa intervjuresultatet under tre rubriker som knyter an till mina tre frågeställningar,

- Hur omsätter pedagoger vid denna skola värdegrunden enligt läroplanen i den dagliga undervisningen?
- Vilken betydelse har samtal och dialog mellan lärare och elever i värdegrundsarbete?
- Vilka förutsättningar krävs för att kunna omsätta skolans värdegrund i den dagliga undervisningen?

Dessa tre rubriker är,

- Omsättning av värdegrunden i den dagliga undervisningen med Project Charlie
- Samtal och dialog mellan lärare och elever i värdegrundsarbete
- Förutsättningar för att omsätta värdegrunden i den dagliga undervisningen.

Resultat observation

Observation av Charlie-lektioner

Charlie-lektion för årskurs 4

Ämnet för lektionen var relationer. Målet med lektionen var att inse betydelsen av personliga relationer och vilka olika typer av relationer vi har i våra liv. Eleverna och pedagogen satt i en ring på golvet där alla såg varandra. Det var 19 elever närvarande och lektionen varade i 30 minuter. Lektionen började när alla eleverna satt i en ring på mattan och Charlie pedagogen satt på en stol. Det var tyst i rummet, Charlie-pedagogen frågade eleverna hur de mätte denna dag. Eleverna talade om hur de mår idag på en skala 1-10 (1 är inte så bra, 5 är okej och 10 är bra). Eleverna berättar var på skalan de befinner sig. Därefter frågar pedagogen vem som ville förklara varför de valde just den siffran idag. Alla eleverna ville berätta, de lyssnade lugnt på sina kamrater i tur och ordning, räckte upp handen om de vill fråga eller säga någonting.

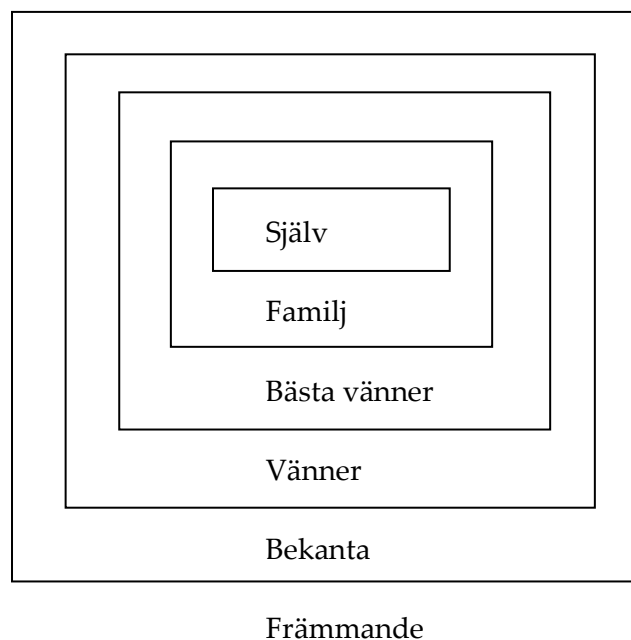
Efter det följde en diskussion om dagens ämne, relationer. Pedagogen förklarade vad som menades med relationer och diskuterade tillsammans med eleverna vilka relationer vi har med vänner, föräldrar, syskon, osv. Människor behöver dela sina känslor och tankar med någon de litar på och har olika relationer, några nära och konstanta och andra är mer tillfälliga. Vissa känslor kan berättas för vem som helst medan man enbart vill dela andra känslor med

en vän eller närstående som t.ex. förälder eller syskon. Dessutom finns känslor som man vill behålla för sig själv.

Charlie-pedagogen delade ut ett arbetsblad (se figur 1). Pedagogen ställde olika frågor och bad eleverna att tänka efter var på arbetsbladet de ville sätta ett kryss för vem de ville berätta att en viss känsla.

Charlie pedagogen börjar ställa frågor till eleverna: vem skulle du vilja berätta för att du...? Att du är bra på något? När du sist grät?, Vilken klass du går i?, Vilket är ditt favoritprogram på tv?, Att du hade en mardröm?, Att du gillar någon i klassen? Att du är rädd för något? Vem din bästis är? Att dina föräldrar ska skiljas? Se Figur 1.

Eleverna lyssnade uppmärksamt på vad Charlie-pedagogen frågade och satte sitt kryss på arbetsbladet, några funderade en stund och andra satte direkt ut sitt kryss. Charlie-pedagogen väntade lugnt in alla elever innan pedagogen gick vidare till nästa fråga och svarade på de frågor eleverna ställde. Charlie-pedagogen avslutade aktiviteten genom att sammanfatta lektionens ämne och bad eleverna att reflektera över vad de diskuterat och pratat om på lektionen, sedan samlades arbetsbladen in.

Figur 1. Vem skulle du vilja berätta för...

Charlie-lektionen avslutades med en lek "Gossedjursleken" där syftet var att alla eleverna ska få höra sitt namn. Det märks att Charlie pedagogen har pratat om syftet med leken.

Charlie-lektion för årskurs 7

Ämnet för lektionen var jämställdhet. Eleverna började föregående vecka med ett grupparbete som de fortsatte denna lektion.

För de äldre eleverna (7-9) äger Projekt Charlie-lektionerna till i ett klassrum där eleverna sitter vid bord i små grupper och pedagogen står längst fram.

Charlie-pedagogen berättade varför jag var där och jag presenterade mig och förklarade mitt syfte med besöket. Det var 15 elever närvarande och lektionen varade i 40 minuter.

Lektionen började med "Läget 1-10", där eleverna berättar i tur och ordning var på skalan 1-10 de befinner sig och varför. (se Charlie lektionen för årskurs 4 "Hur mår du idag?"). Innan eleverna satte igång med grupparbetet gjordes aktiviteten "Heta stolen". Charlie-pedagogen sa ett påstående och eleverna ställde sig upp om de höll med eller satt kvar om de inte höll med. Eleverna räckte upp handen om de ville säga varför de satt ned eller stod upp. Charlie-pedagogen kunde också fråga eleverna. Pedagogerna sa ett par påståenden och det blev en diskussion efter varje påstående då eleverna sa sina åsikter.

Charlie-pedagogen avslutar aktiviteten med att ställa olika frågor som eleverna fick reflektera över. Pedagogerna frågade "har du sagt ja till något denna vecka som du skulle ha sagt nej till om du levde om veckan, skulle du ha gjort annorlunda, har du haft hårda krav på dig, har du varit oärlig, ljugit denna vecka, har du varit tanklös, agerat utan att tänka.

Därefter fortsatte eleverna med grupparbetet de startade föregående vecka. Charlie-pedagogen hade då en längre introduktion till jämställdhet. Vad jämställdhet står för politiskt och i samhället. Därefter fick eleverna gruppvis diskutera frågorna:

Är samhället jämställt? Vad kan vi göra ytterligare för att få samhället jämställt? Är skolan jämställd? Hur skulle du vilja att det blir mer jämställt? Ställs det gemensamma krav på tjejer och killar?

Eleverna sitter i grupper och diskuterar, under tiden går Charlie-pedagogen runt bland eleverna. Under gruppdiskussionen får eleverna ett nytt arbetsblad att ta ställning till. Uppgiften består av tio yrken som ska kopplas ihop med tio personer. Dessa personer presenteras med ålder och kön. Det blir en livlig diskussion i grupperna.

Lektionen börjar närma sig slutet och Charlie-pedagogen säger till när det är fem minuter kvar av lektionen. Pedagogerna samlar därefter in gruppernas nedskrivna diskussioner och lösningar på frågorna de skulle diskutera. Alla uppgifter som görs under Charlie-lektionerna samlar pedagogerna in och går igenom. Ibland upptäcker pedagogerna något som pedagogerna kan prata vidare om vid ett annat tillfälle.

Lektionen avslutas med att Charlie-pedagogen börjar på en mening som kan vara något personligt och eleverna avslutar meningen de får i tur och ordning. Det märks att det är en aktivitet eleverna är vana vid. En del svarar direkt medan andra funderar en stund. Alla kommer tilltals och får säga någonting om sig själv.

Resultat intervjuer

Omsättning av värdegrunden i den dagliga undervisningen med Project Charlie

Elevintervju 1

Eleverna jag intervjuade i årskurs fyra var eniga om att Project Charlie handlar om att alla ska må bra, att man inte ska lämna någon utanför, inte reta varandra och att alla är unika. Charlie handlar också om att kunna prata om sina känslor och att ta ställning till olika saker. Som en elev sa:

Man ska veta hur alla mår, ifall någon mår dåligt kan man ge en "uppåt puff", elevintervju 1.

Eleverna tyckte att det som var bra med Project Charlie var att hela klassen var samlade. Det blev en mysig stund med hela klassen där alla kände att de var delaktiga. Eleverna tyckte att det var bra att de kunde berätta hur de mådde. Eleverna tyckte att Charlie-lektionerna förstärkte deras självkänsla. De tyckte också att det var viktigt att det finns tid att kunna berätta hur man mår vilket gör att de kan hjälpa varandra att må bra. Charlie-lektionerna förstärkte även gemenskapen i klassen. Eleverna tog hand om varandra och ingen gick själv på rasterna.

Eleverna som intervjuades trivdes på sin skola på grund av att skolan var bra, snälla lärare, bra arbetsro, många bra kompisar. De var trygga och ingen blev mobbad. Det berodde också på Montessoripedagogiken att de kunde välja vilket ämne de ville jobba med och att de upplevde att de fick hjälp när de behövde.

Jag är väldigt trygg här. Ingen blir mobbad, elevintervju 1.

Elevintervju 2

Eleverna i årskurs sju berättade att Project Charlie handlar om många olika saker som att man t.ex. ska behandla varandra lika, hur man är mot varandra, om självförtroende och självkänsla. De menade att alla har rätt att må bra, att många sätter andra än sig själv i första rummet och att man någon gång ska försöka sätta sig själv i första rummet och prioritera det man själv vill. De sa att Charlie handlar också om droger. En elev sammanfattade vad Project handlar om så här:

Att man ska vara snäll mot varandra, inte börja med droger, hålla samman gruppen så att den inte blir splittrad. elevintervju 2.

Man ska respektera individer för vilka de är, hur de ser ut och ja, hur man behandlar andra människor, elevintervju 2.

På Charlie-lektionerna gjorde de "1-10 hur mår du?" Charlie-pedagogen pratade mycket om självkänsla och självförtroende dvs. att man ska ta tag i saker, att man måste utnyttja tiden i skolan och inte prata bort den så att man blir stressed i slutet av terminen.

Eleverna tyckte att Charlie-lektionerna var viktiga för att man skulle lära sig att bli en bra kompis d.v.s. hur man är mot varandra och respekterar varandra.

Det som är bra med Project Charlie är att man får tycka precis som man vill och det finns liksom inga fel då kan man stå för vad man tycker utan att behöva få fel, vi har haft Charlie från sexårs så jag skulle inte kunna tänka mig en skola utan Charlie, elevintervju 2

Charlie har hjälpt mig att forma mig som person, elevintervju 2

Eleverna var eniga i att de kunde påverka innehållet på Charlie-lektionerna eftersom de alltid fick ordet och blev sedda.

Eleverna upplevde att skolan hade en trevlig arbetsmiljö och att de hade trevliga kompisar som respekterade varandra. Lärarna upplevdes som engagerade och de upplevde att lärarna såg dem och var uppmärksamma på hur de mådde. De sa att om en elev inte mår så bra eller om det är något som tynger eleven frågar alltid någon av lärarna hur de mår och om de kan hjälpa eleven på något sätt. Detta gjorde att eleverna trivdes och kände sig trygga i sin skola som en elev uttryckte som,

Jag tycker inte att skolan är rolig men det skulle jag inte tycka i en annan skola heller, hela den här miljön gör ju så att man tycker att det är lite roligare i skolan., elevintervju 2.

Eleverna tyckte att Charlie-lektionerna förberedde dem för att aktivt kunna delta i samhällslivet efter skolan. De menade att Project Charlie var viktigt. Charlie är som livskunskap, man ska prata med varandra, man ska lära sig att kommunicera och visa respekt till andra. Livskunskap är att känna hur andra känner, att hjälpa andra och tänka på hur de kan vara en juste kompis och medmänniska. Vidare tyckte eleverna att de lärde sig att stå för sina åsikter. Det lär man sig genom att pedagogerna är engagerade, ger alltid stöd och hjälp när de behöver. Eleverna lärde sig också att inte vara så lättlurad, de pratade mycket om internet, att man skulle tänka sig för innan man lägger ut bilder på sig själv på internet och hur dessa bilder kan uppfattas av resten av samhället och om vad som kunde hända.

Socialt förbereds vi att man ska vara snäll mot sina kompisar, medmänniskor, rent allmänt också att man ska peppa sig själv och inte låta andra människor trycka ner en. Elevintervjuer 2

Elevintervju 3

Eleverna i årskurs nio tyckte att Charlie är väldigt brett där de diskuterar om hur verkligheten är efter skolan och hur det fungerar i samhället. De tyckte att Charlie också handlar om hur man betar sig, jämställdhet, allt det mörka med droger och alkohol. De upplevde att Charlie-lektionerna var bra för de utmanar eleverna till att tänka mycket och för att de pratar om saker som de annars inte pratar om i skolan. Men även reflekterar över det som de har och har blivit informerade om.

Vi har bra relation till Charlie-pedagogen, vilket gör att vi kan prata om väldigt mycket, elevintervju 3.

Eleverna upplevde att de kunde påverka innehållet på Charlie-lektionerna genom att de ibland fick önska sig vad nästa lektion skulle innehålla genom att ge olika förslag. De upplevde att de förslag de önskade alltid kom med. Eleverna kände att de under Charlie-lektionerna kunde komma med frågor som diskuterades men även i övningar då de säger sina åsikter. Eleverna kände sig delaktiga genom t.ex. elevrådet och klassrådet där niorna hade en speciell roll då de tillhörde sista årskursen.

Vi bestämmer ju ändå lite hur skolan ska vara, vi påverkar ju niorna påverkar ju alltså jag tycker att det är bra, elevintervju 3

Eleverna trivdes på sin skola för att det var en liten skola och alla kände alla. Stämningen var god och eleverna var inte rädd för någon annan elev. Eleverna kände att de kunde prata med alla, de kände lärarna vilka de träffade varje dag. De hade mentorsgrupper i åk 5-9 där de var i olika åldrar vilket gjorde att de lärde känna varandra i årskurserna. Eleverna i åk 9 sa sig lära sig ta sin roll som äldst på skolan hur man då skulle uppträda. Niorna var med och påverkade hur skolan skulle vara vilket eleverna tyckte var bra. Eleverna tyckte att de genom Charlie hade lärt sig hur de kunde ta konflikter mycket bättre och att reda ut konflikten direkt på bästa sätt. Om det var t.ex. bråk i klassen kunde eleverna alltid ta upp konflikten med Charlie-pedagogen eller på Charlie-lektionen istället för att gå och små prata med andra och inte direkt ta tag i själva konflikten.

Eleverna tyckte att Charlie-lektionerna förberedde dem för att aktivt kunna delta i samhällslivet efter skolan eftersom man på lektionerna pratade om saker som kan hända i samhället, om situationer som kan uppstå och vad man kan göra eller inte göra i dessa situationer. De lärde sig att våga säga vad de tycker och att framföra sin talan. Eleverna tyckte att de kunde göra detta på grund av att det är ett öppet klimat i klasserna där alla kan säga vad de tycker och tänker eftersom alla känner varandra väldigt väl. De upplevde att de hade byggt på sin kunskap allt eftersom och utvecklat ämnen de pratat om i tidigare årskurser.

Mycket om det i allmänhet i samhället man känner att man är med på den fronten. Man får de här grejerna man inte får annars att man blir på ett sätt upplyst om det, elevintervju 3

Intervju med rektor

För rektorn betyder värdegrund att det är en grund som ska genomsyra allting, värdegrunden ska naturligtvis vila på allt ifrån FN, Barnkonventionen och läroplanerna. Utöver det är det viktigt att konkretisera värdegrunden så att den blir levande i vardagen och inte enbart vackra ord. Det gör skolan genom Project Charlie. Pedagogerna jobbar med värdegrunden hela tiden i Charlie. Värdegrunden är att sätta individen i centrum och helheten är viktig både den sociala och pedagogiska biten. Eleverna ska känna att värdegrunden genomsyrar det de gör genom Charlie. Alla elever har Project Charlie en timme varje vecka. Då belyser Charlie pedagogerna alltid värdegrunden på olika sätt så som att prata om likabehandlingsplanen, ordet respekt, att respektera varandra, att respektera varandras känslor och om kränkningar. Ledsen kan vara en kränkning vilket inte är ett svårt ord.

Rektorn berättade vidare att på Charlie lektionen tidigare under dagen med årskurs 1 pratade de om hur man är mot varandra. Barnen var lite pratiga pga. att en av eleverna hade blivit ledsen på väg till Charlie. Eleven hade känt sig utanför. Rektorn uppmanade eleverna att tänka efter vad man kunde göra och vad de hade kunnat göra annorlunda. De diskuterade även vad det kallas när några inte låter en person vara med. Eleverna kom med förslag som mobbing eller grupptryck. Rektorn fortsatte sedan med att fråga eleverna hur många som har känt sig ledsna för att de inte fått vara med och vad de kunde göra då. Eleverna tyckte att man kunde ge "uppåtpuffar" (säga positiva saker) istället för "nedåtpuffar" (säga saker som man blir ledsen av). Lektionen fortsatte med en diskussion om vad eleverna behövde bli bättre på så som t.ex. att lyssna på varandra om vad de tycker och tänker, ge mera uppåtpuffar, respektera varandra samt att ge en varm kram (ge en "uppåtpuff").

Eleverna ska må bra på alla plan, de ska längta till skolan och inte vilja gå hem, rektor.

Värdegrundsarbete blir aldrig färdigt menar rektorn.

Vi får aldrig helt glömma bort eleverna utan alltid ha koll på att de är trygga, mår bra och känner att de är respekterade. Individen i centrum hela tiden, eleverna ska inte vara ledsna en enda gång när de går hem. Alla kan göra fel och det kan uppstå missförstånd men eleverna ska veta vad vi står för och att vi finns där. De ska veta att vi alltid är synliga i verksamheten, rektor.

Rektorn fortsatte berätta om att Charlie är pulsådern genom verksamheten och att skolan omsätter Lgr 11 i praktiken genom Project Charlie och med systemet med rastvän. Samtidigt sa rektorn att just nu fungerar inte "Project Charlie rastvän" till hundra procent, pedagogerna suckar och tycker att det tar för mycket tid. Rektorn menade ändå att det kommer fungera och att vi tar det

periodvis. Project Charlie rastvän är ett observationsschema som används på rasterna. Det som händer på rasterna får oftast konsekvenser på lektionen före och efter rasten. Observationsschemat syftar till att skapa samma trygghet utomhus som under lektionstid för att kunna sätta in resurser där det behövs.

För rektorn innebar elevdemokrati att eleverna skulle känna till att de hade rätt att påverka, att pedagogerna skulle lyssna på eleverna och ge dem möjlighet till att påverka. Rektorn berättade vidare att skolan hade en elevkår. Elevrådet var även med på ledningsmöten. Det viktigaste med elevdemokrati är att eleven reagerar och att de är seriösa när något inte är okej. Eleverna reagerar och diskuterar med lärarna och rektorn om de tycker något är tokigt. Ett exempel på detta var att lärarna och rektorn ändrade i schemat då en grupp elever tyckte att det blev för mycket studier inför prov och ingen tid till fördjupning i sitt eget ämnesarbete. Rektorn sa att konkret elevdemokrati är att vi lyssnar på eleverna och det vet de här eleverna. De demokratiska principerna att kunna påverka, att vara delaktig och ta ansvar bygger på ordet respekt. Respekt för individen, att de är olika, att de ser olika ut och att de har olika behov.

Rektorn menade att skolan hade tydliga trivselregler som t.ex. att ta av skorna, häng upp mössan, schysst uppträdande, inga klädkoder, vårdat språk, nolltolerans mot svordomar och ojuste uppträdande. Denne ansåg att det inte skall vara fler regler än att man kan följa dem och att de ska följas definitivt. Skolan hade inte kvarsittning då rektorn inte ansåg att det var relevant att straffa elever,

Det skulle inte falla mig in att straffa en elev att vara kvar längre på skolan en fredag, det är för mig otänkbart. Du kan inte straffa en elev med mer skoltid och sedan på måndagen ska eleven vara alert och tycka det är roligt att vara i skolan, rektor.

Däremot menade rektorn att en diskussion med elever som kommer försent var mer relevant än straff. Rektorn berättade vidare att eleverna hade varit med och tagit fram de synbara reglerna. Varje år åkte eleverna i årskurs nio på lägerskola då pedagogerna och eleverna tillsammans arbetade igenom reglerna och likabehandlingsplanen. Den blev då genomarbetad och förankrad. På Charlie-lektionen pratade pedagogerna mycket om likabehandlingsplanen, kränkning och respekt för varandra. Project Charlie var det konkreta sättet de arbetade på.

Vi belyser hela tiden att individen skall må bra. Ett annat ord i vårt förhållningssätt som finns med i vår värdegrund är ordet respekt. Det är det jag säger till mina lärare, att vi måste föregå med gott exempel. Vi kan inte kräva respekt om vi inte ger det själva i sättet vi är med eleverna, rektor.

Mobbing förekom inte på skolan. Rektorn fortsatte med att beskriva deras styrka som var att de hade en utpekad social mentor tillika Charlie-pedagog

för de äldre eleverna 7-9. Denne får snabbt kännedom om det är något som inte är okej bland eleverna. Pedagogen är tydlig med att denne alltid är tillgänglig för eleverna. De kunde då snabbt ta tag i problem under Charlie-lektionen om det är en gruppsak eller enskilt.

Genom Project Charlie skapas grundförutsättningar för god studiero och goda studieresultat genom att eleverna mår bra och då kan de fokusera på skolarbetet. Detta uttryckte rektorn som en självklarhet, dvs. om eleverna mår bra kan de också fokusera på jobbet.

Mår de inte bra tar vi tag i det först, för mår de inte bra kan de inte... , rektor.

Rektorn berättade att Maria Montessori var världsmedborgare. Hon var väldigt tidig med "Cosmic Education" där hon tyckte att eleverna skulle förstå sin del av världen och att hon hade en otrolig inställning till att fred måste börja hos barnen. Det måste börja här på skolan och vara det som lägger grunden. Sedan kommer eleverna från olika hem och hemmen fungerar olika, det måste vi bara respektera som skola. Skolans uppdrag är att utbilda eleverna till demokratiska medborgare.

Charlie-pedagog 1

Charlie-pedagogen/socialmentor förklarade betydelsen av begreppet värdegrund vad pedagogen tycker att begreppet står för:

En plattform att kunna utveckla medmänsklighet på. Det är en plattform som alla ska eftersträva som vi ska börja med. Egentligen självklarheter men det behöver vara ned skrivet. En plattform för mig att jobba vidare ifrån, jag nöjer mig inte med det. Det värdegrunden står för mig är ett avstamp, charlie-pedagog 1.

Vidare berättade Charlie pedagogen att begreppet värdegrund innebär att värdegrunden i grund och botten är en värdegrund där de sju diskrimineringsgrunderna ska stå formulerade. Skolans värdegrund ska vara så tydligt skrivet att både skolans personal och elever kan läsa den och förstå värdegrunden. En värdegrund är något du alltid ska sträva och arbeta emot, du får inte vila ens i två sekunder. Det är av vikt att alla sluter upp runt värdegrunden.

Charlie-pedagogen berättade att skolan började med Charlie rastvän för att de ville säkerställa att alla barn blir sedda, de följer sin likabehandlingsplan och jobbar aktivt mot trakassering och mobbning. Pedagogen menade att det är på rasterna det händer mycket. På detta sätt får de fram var det behövs sättas in extra stöd. Det är ett enkelt system, tyvärr är det lite motarbetat av pedagogerna för de tycker att det tar lite för lång tid.

Om elevdemokrati sa pedagogen att det är rätten för en elev att kunna påverka eller möjligheten för eleven att kunna påverka sin situation. Då skolan inte är frivillig utan obligatorisk så måste eleverna ha möjligheten att påverka sin arbetssituation. Det är oerhört viktigt att eleverna har den möjligheten. Skolan

arbetade med de demokratiska principerna att kunna påverka, att vara delaktig och att ta ansvar genom elevkåren. Elevrådet hade möte med ledningsgruppen varje vecka för att få eleverna involverade. De gjorde detta för att vi pedagoger inte kunde säga till eleverna att det här ska ni göra eller dessa regler gäller här, det skulle inte eleverna följa. Våra regler är skrivna av eleverna vilket är viktigt för att det är deras arbetsplats. Eleverna måste få en chans att påverka sin arbetsituation. Detta måste ske inom rimliga gränser fortsätter pedagogen, vissa saker kan man inte ändra.

Eleverna ville förändra vissa saker (förbrukningsmaterial) på skolan gentemot miljöperspektivet. Eleverna hade varit med hela vägen från önskemål om vad som skulle köpas in t.ex. glödlampor, pappershanddukar etc. De hade varit med och testat olika sorter och kommit fram till vilka som var bäst utifrån miljöperspektivet.

Skolan lämnade ett stort ansvar till elevkåren, alltifrån matrådet där de ansvarade för att göra enkätundersökningar till eleverna till vilken mat som var bra. Elevkåren var med och diskuterade skadegörelse vilket de hade väldigt lite av. Elevrådet hade blivit informerat om kostnader och de hade diskuterat pengar, vad det är som kostar, hur mycket de förbrukar på skolan. Eleverna tog ansvar för det som gick sönder. De var medvetna och informerade tillbaka till sina mentorsgrupper.

Pedagogen berättade att eleverna var involverade i Charlie-lektionerna. Det var deras lektioner brukade pedagogen säga. Ibland kom det någon elev och ville att pedagogen skulle prata om vissa saker som hade hänt, för att inte märka ut den eleven kunde pedagogen vänta en eller två veckor innan ämnet togs upp på en Charlie lektion.

Charlie-pedagogen berättade att de började varje läsår med en lägerskola och på lägerskolan gick de igenom likabehandlingsplanen och värdegrunden med eleverna. På våren utvärderades likabehandlingsplanen och värdegrunden tillsammans med eleverna. På hösten skrevs en ny plan. Pedagogen menade att det är viktigt att få med eleverna så att de står bakom likabehandlingsplanen och värdegrunden. Charlie-pedagogen fortsatte att berätta om deras värdegrund och hur eleverna skrivit vilka regler som skulle gälla på skolan. Detta var t.ex. regeln att eleverna fick gå och handla godis på lunchrasten. Eleverna skrev utifrån värdegrunden en regel att det var okej att gå och handla på lunchrasten om eller när de hade ätit en normal stor portion till lunch. Eleverna själva skrev då bort möjligheterna till att handla godis på tio rasten, då de var tvungna att ha ätit lunch innan dess. Pedagogen tyckte att det skall vara få regler och att det måste gå att följa upp dessa samt att eleverna måste få vara delaktiga i arbetet med regler.

Det är viktigt att klassen lär känna varandra, desto tajtare klassen blir desto mindre problem blir det berättade pedagogen. Denne sa att när du känner någon, desto mindre troligt är det att du mobbar eller retas. Därför jobbar pedagogen med att eleverna får berätta om sig själv i övningen "att avsluta

meningen” som sjuorna slutade med på sin Charlie lektion. Pedagogen förklarade att bara det var en väldigt enkel sak för att alla skulle komma till tals. Detta resulterade i att alla syntes och sa något om sig själva. Detta ledde till att de lärde sig mer och mer om varandra vilket gjorde gruppen tajtare. Skolan arbetade åldersintegrerat förutom på Charlie-lektionerna vilket gjorde att det inte fanns någon rädsla för de äldre eleverna eller någon annan. Effekten av detta menade pedagogen var att det blev en större respekt för varandra och en större förståelse om de olika åldrarnas behov.

Genom Project Charlie skapades grundförutsättningarna för god studiero och goda studieresultat. Detta menade pedagogen görs genom att ha Project Charlie och på lektionerna prata om de mjuka frågorna d.v.s. rätten att vara dig själv, rätten att må bra och att jobba med självkänslan. Genom att jobba med de mjuka frågorna tog man bort oron. Eleverna kunde då finna ett lugn och en studiero. På så sätt höjdes studienivån och eleverna kunde koncentrera sig på studierna istället för att oroa sig för att t.ex. ha fel kläder, rädslan att bli mobbad, trakasserad eller retad. Det hade att göra med den ”disponibla resursen” varje elev har. Pedagog förklarade att en elev har på morgonen 100 % av den ”disponibla resursen”. Under dagen förbrukas resurserna på olika sätt genom att eleven upplever olika saker. Är eleverna trygga och känner tillit till sig själva har de också resurser att kunna fokusera på rätt saker i skolan. Charlie-pedagogen fortsatte med att säga att det är tonåringar vi jobbar med. Visst är de arga på varandra ibland men det förekommer inte mobbing eller trakasserier vilket de utvärderar genom elevenkäter på nätet. Eleverna upplevde inte att det förekom något sådant i skolan.

Pedagogen arbetade mycket med elevernas självkänsla. Det handlade mycket om att få eleverna medvetna om sin vardag och få dem att påverka andra genom sina beslut eller agerande. Charlie-pedagogen gav information och kunskap om t.ex. droger, alkohol och tobak. De äldre eleverna kunde reflektera mer över det som diskuterades på Charlie-lektionerna. Pedagog gav eleverna bakgrunden till droger, alkohol och tobak. Denne menade att som pedagog kan man inte förbjuda elever att göra saker utan man kan bara ge dem kunskapen att kunna säga nej.

Jag ger eleven en möjlighet, en kunskap att säga nej. Jag ger eleverna en bakgrund till det, det att klara att de tänker mycket på droger charlie-pedagog 1.

Charlie-pedagog 2

Pedagogen för årskurserna F-4 tolkade begreppet värdegrunden som att behandla andra som man själv vill bli behandlad, att visa hänsyn till andra människor och att respektera varandra. Vidare sa pedagogen att går man över gränsen är det viktigt att kunna prata om varför man gör det. Värdegrunden för pedagogen är likabehandlingsplanen och att följa denna samt att eleverna känner till värdegrunden. Pedagog berättade att skolan jobbar hårt med värdegrunden och Project Charlie men även tänker globalt. Det är viktigt för pedagogen att skolan har en samsyn på värdegrunden och Project Charlie.

Pedagogen menade att det är viktigt hur man är mot varandra och hur man bemöter eleverna.

Allt det här görs för att höja barnets värde som person för då känner du att du vågar mera. Jobba med elevernas självförtroende för att höja barnet istället för att stjälpa barnet, pedagog 2.

Pedagogen menade att de inte hade kommit igång med Charlie rastvän utan att de pratar med varandra i hallen på väg ut eller in vad som har hänt på rasten. Vidare menade pedagogen att de gemensamt på skolan får ta tag i den biten så att alla gör likadant. Pedagogen sa att alla är rastvärdar här, även om du har klass nio är du rastvärd vilket är bra. Att vi har Charlie märks i den dagliga verksamheten när eleverna pratar med varandra då de påminner varandra. Likadant kan jag höra på rasterna, att de påminner varandra. Det märks under terminen att eleverna vågar prata vilket är viktigt för att eleverna skall våga öppna sig och säga ifrån.

Elevdemokrati innebar för pedagogen att barnen fick känna att de var med och röstade, att de hade ett elevråd och representanter från varje mentorsgrupp (F-4, 5-9). Alla barnen fick säga sin mening och vara med och rösta. De demokratiska principerna att kunna påverka, att vara delaktig och ta ansvar arbetar vi med genom att vi har klassråd. Det som lyfts där förs vidare till elevrådet. Då känner barnen att de är med och beslutar. Eleverna tar ansvar för sina praktiska handlingar.

Pedagogen menade att förhållningssätt är oskrivet men regler nedskrivet. Reglerna får eleverna hem varje höst för att skriva under. Förhållningssättet är det Charlie-pedagogerna pratar om på Charlie lektionerna.

Analys

Mitt intryck av Charlie-lektionerna var att såväl de yngre som de äldre eleverna var trygga tillsammans med varandra och med pedagogen. Eleverna vågade säga vad de tyckte och tänkte, alla deltog. De var intresserade av ämnet som diskuterades och av aktiviteten.

Mina tolkningar av regler och förhållningssätt på skolan är att det var ett öppet klimat där elever och lärare mötte varandra med ömsesidig respekt. Det var en positiv stämning på skolan och de uppgav att de kände sig trygga, blev sedda, ingen blev mobbad eller lämnad utanför. Som en elev beskrev det

Jag är väldigt trygg här. Ingen blir mobbad, elevintervju 1.

Eleverna uppgav även att pedagogerna var engagerade, lyhörda och ärliga gentemot dem och synliga i verksamheten. Detta var viktiga faktorer för att eleverna trivdes. En annan viktig faktor var att eleverna tillsammans med pedagogerna hade skapat en samhörighet i årskurserna samt i mentorsgrupperna genom Project Charlie med och gruppstärkande aktiviteter så som t.ex. filmkvällar. Min tolkning är att eleverna tog ett gemensamt ansvar

för gemenskapen i grupperna. Detta baserar jag på svaren i intervjuerna där eleverna uttryckte att charlie-lektionerna förstärkte gemenskapen i klassen.

Man ska respektera individer för vilka de är, hur de ser ut och ja, hur man behandlar andra människor, elevintervju 2.

Min tolkning är att respondenterna hade en samsyn på reglerna. Det förekom ingen mobbing eftersom pedagogerna arbetade med eleverna i olika övningar för att stärka relationerna eleverna emellan. Detta skapade samhörighet inom klasserna och inom skolan. Reglerna följdes p.g.a. att eleverna kände ett ägandeskap då de varit delaktiga i framtagandet av skolans regler och förhållningssätt. De hade format en gemensam spelplan där alla var överens om spelreglerna.

Genom mina intervjuer och observationer finner jag att eleverna var delaktiga i sin vardag i skolan. De tog ansvar för sina studier såväl som sin miljö. Lärarna gav eleverna chansen att påverka sin vardag så som vid inköp, skadegörelse och även vid val mat. Även elevrådet via dess återkoppling till eleverna skapade delaktighet och inflytande. Årskurs nio hade en stor roll på skolan då de var involverade och delaktiga i skapandet av värdegrunden, likabehandlingsplanen och regelverket. Jag tolkar denna delaktighet som att skolan har skapat tid för samtal och möten där alla deltar och blir lika sedda och hörda vilket är viktigt i ömsesidiga samtal.

Många länder t.ex. USA har infört "social skills" som ett obligatoriskt ämne i skolans undervisning. Svenska skolor använder begreppet "Livskunskap" för att benämna lektioner då man arbetar med värdegrunden. Mina tolkningar av det som framkom under intervjuerna med rektor och elever är att livskunskap är de sociala färdigheter de får genom Project Charlie. Exempelvis som en av eleverna uttryckte sig vid frågan om hur denne förbereddes för det svenska samhället, livet efter skolan. Eleven sa att Charlie är som livskunskap genom att man ska prata med varandra, lära sig att kommunicera och visa respekt till andra. Vidare uppgav eleverna i intervjuerna att de diskuterar och för samtal om vad som händer i samhället och vad som kan hända i olika situationer. Min tolkning är att de tränades i att säga Nej och stå emot gruppträck vilket gav dem en bra förberedelse inför livet i samhället. En viktig faktor som belyses i demokratisk kompetens är att kunna fatta kloka beslut i olika situationer. Såväl pedagoger som elever uppgav att de övades i detta. Jag tolkar det som att detta ökade deras livskunskap samt gav eleverna möjligheter till att utveckla sin förmåga att kritiskt granska och reflektera över fakta och förhållanden och därigenom inse konsekvenserna av olika alternativ.

Lgr11 menar att skolans uppdrag är att förbereda eleverna att bli demokratiska medborgare. Min tolkning är att skolan även la vikten på att rusta eleverna för livet i dagens samhälle genom att tänka globalt och bli en världsmedborgare. Rektorn pratade om "Cosmic Education" där hon tyckte att eleverna behövde förstå sin del av världen och att freden måste börja hos barnen på skolan. Detta tolkar jag som att det som lägger grunden för värdegrunden är att förstå och

lära känna sig själv, att kunna hantera vardagssituationer på ett bra sätt för att kunna förstå omvärlden.

Jag fann att skolan omsatte värdegrunden i praktiken genom att göra den levande i verksamheten genom metoden Project Charlie med schemalagda lektioner i ämnet där eleverna har fått tid för samtal, diskussion och reflektion. Genom att tillämpa en metod så arbetar skolan enhetligt med värdegrunden vilket gör att värdegrunden uppfattas och definieras lika mellan pedagoger och elever. Man undviker därigenom att värdegrunden blir individuella tolkningar av olika begrepp. Detta gör skolan genom att sätta eleverna i centrum såväl kunskapsmässigt som socialt där delaktighet är en förutsättning för att lyckas. Om eleverna mår bra och känner sig trygga ökar också deras "disponibla resurser". Då de kan fokusera på delaktighet, kunskap och inflytande istället för saker som oroar dem. Jag anser att de svar jag fått i mina elevintervjuer bekräftar att eleverna känner sig sedda och respekterade. Värdeord så som trygghet, respekt, engagemang och glädje finns med i deras värdegrund vilket jag finner i mina observationer och intervjuer. Elevdemokrati d.v.s. att kunna påverka att vara involverad och delaktig är viktigt för eleverna. Eleverna är delaktiga i värdegrunden, likabehandlingsplanen och skolansregler. Värdegrunden ska vara tydlig, konkret och pågå ständigt och alltid. Regler ska vara få och kunna följas upp. Om reglerna inte följs ska det reageras och ageras direkt.

Samtal och dialog mellan lärare och elever i värdegrundsarbete

Elevintervju 2

Eleverna upplevde att de lär känna varandra bättre genom de olika Charlie-aktiviteterna, de kände varandra och läraren bra så det blev mycket samtal och diskussion under Charlie-lektionerna. Gruppövningar var uppskattade då de fick möjlighet till att prata och diskutera olika ämnen i olika övningar så som t.ex. ta ställning till olika ämnen eller påståenden och argumentera för sin åsikt. En sådan övning kunde vara "Heta stolen" (se observation av årskurs 7:s Charlie lektion) men även övningar där Charlie-pedagogen började på en mening som kan vara något personligt och eleverna skulle avsluta meningen. Då alla elever kom tilltals och fick säga någonting om sig själv gjorde detta att eleverna lärde känna varandra ännu bättre.

Elevintervju 3

Eleverna var överens om att Project Charlie gav möjligheter till samtal, diskussioner och dialoger eftersom pedagogen tog upp många olika ämnen som rör alla t.ex. jämställdhet, narkotika och alkohol. Utöver detta även övningar som "Välja hörn" där eleverna får ta ställning till olika påståenden eller situationer. Eleverna väljer det hörn i klassrummet som bäst stämmer överens med vad eleverna skulle ha gjort i en speciell situation. Sedan följer en diskussion om varför man skulle gjort så eller så.

Intervju med rektor

På frågan om vilken roll samtal och dialog har i värdegrundsarbete svarade rektorn att det är samtal och dialog hela tiden och att detta är nyckeln till det hela. Detta är viktigt menar rektorn "det är grupptryck på ett positivt sätt". De arbetade parallellt med gruppen och gör olika aktiviteter tillsammans med gruppen för att stärka gruppen.

Det är ju samtal och dialog hela tiden. Det är nyckeln du förstår till det hela, det är ju hela tiden det är ju dialog vi håller på med och samarbete i grupp, rektor.

Rektorn berättade vidare att den sociala mentorn inte är ansvarig för någon mentorsgrupp eller sätter några betyg så sett ur elevernas ögon är pedagogen ofarlig. Detta gör att eleverna kan prata med pedagogen om allt, dörren står alltid öppen.

Charlie pedagog 1

Pedagogen menade att som pedagog var man tvungen att ta sig tid för samtal och dialoger med enskilda elever och med elever under lektioner om saker som upptar deras tankar. Det var viktigt att ta sig tid till att lyssna på eleverna då de känner om du bryr dig. Pedagogen berättade om att lyssnar pedagogen fem minuter på en elev så kan eleven jobba perfekt en hel dag och dessutom orka och vara glad. Det är det som är det viktigaste med samtal, att man inte ska döma innan utan att man måste tänka på att det är elevens uppfattning om problemet som är viktigt. Det är inte mycket som behövs för att elever ska känna sig sedda och trygga, en klok vuxen med empati.

Charlie pedagog 2 uppgav att "Det märks under terminen att eleverna vågar prata vilket är viktigt för att eleverna skall våga öppna sig och säga ifrån".

Analys

Jag har noterat och funnit i mina observationer och intervjuer att ömsesidigt samtal är viktigt precis som en nära relation till pedagogerna vilket de uppgav i elevintervju 2 och 3. Det märktes också att de inte var ovana vid att ta ställning och att sedan argumentera för sin åsikt. Jag noterade att Charlie-pedagogerna hade jobbat mycket med elevernas självkänsla och vikten av att eleverna har rätt att må bra vilket de också berättade och förklarade i intervjuerna. Då det rådde en stor öppenhet och tillit inom grupperna tolkade jag detta som det fanns samhörighet och ett tryggt klimat i grupperna. Detta visade sig även under intervjuerna. Pedagogerna berättade om vikten av att lära känna gruppen. Om elever lär känna varandra skapar detta tillit till varandra och de vågar argumentera för sin åsikt även om klasskamraterna tycker annorlunda. Jag tolkar detta som att de hade en tillit till sin egen förmåga genom deras argumentationer under lektionen. Vissa argumenterade mer än andra men alla kom till tals under lektionen. Det fanns ett givande och tagande på ett respektfullt sätt där alla var involverade, deltagande och hade inflytande. Jag tolkar det som att man som pedagog måste ta sig tid till samtal

och dialog med elever under lektionen om saker som upptar deras tankar. Det är viktigt att ta sig tid till att lyssna på eleverna, de känner om du bryr dig.

Min studie visar att kontinuerlig dialog är det som upprätthåller värdegrunden. Den skola jag har studerat har haft tid för samtal schemalagt för att uppnå detta mål. Betydelsen av planerade former för samtal och dialog är inte bara stor utan avgörande för att upprätthålla värdegrunden. Det är något som dock kräver tid.

Förutsättningar för att omsätta värdegrunden i den dagliga undervisningen.

Rektorn berättade att när skolan startade var grundtanken att starta en skola där sexåringens glitter i ögonen är kvar när eleven slutar årskurs nio. Att det blev just montessoripedagogiken berodde på att det var den pedagogiken rektorn var utbildad i. Pedagogiken fokuserar på hela barnet, att de mår bra och blir rätt bemötta för att vilja lära sig fast det inte alltid verkar så. Barn har rättigheten att må bra. Rektorn tog till sig metoden Project Charlie och började använda materialet när skolan startades. Då kändes Charlie som en viktig pusselbit tillsammans med montessoripedagogiken eftersom pedagogiken är fokuserad på en individbaserad undervisning.

Vi är den "lilla" skolan och vi bygger på att ungarna ska må bra, rektor.

Rektorn berättade att det kommer elever till skolan på högstadiet som inte har haft montessoribakgrund och de har ofta känt sig anonyma och bortglömda i den stora skolmiljön och då behöver en mer varm närliggande miljö. Det är denna känsla som skolan bygger på dvs. att eleverna ska må bra. Rektorn fortsatte att redogöra om balansgång mellan att hela eleven ska må bra och att inte tappa bort hur viktigt det är att de lyssnar på tonåringarna. Rektorn poängterade att det är en skola och målen skall uppnås som bekräftas av fina resultat på de nationella proven. När rektorn anställer pedagoger räcker det inte med att pedagogen är bra på matte utan som rektorn uttryckte sig till sökande pedagoger: "Du måste också älska tonåringen, du måste vilja vara nyfiken på eleven."

Rektorn menade att "nyckeln" till att lyckas med att omsätta skolans värdegrund i praktiken är att ge tid till värdegrunden, visa med hela handen att det är detta sätter vi högt. Detta har skolan gjort med hjälp av metoden Charlie, menade rektorn. Charlie står på varje schema och Charlie-lektionerna får inte styckas eller inte bli av. Rektorn berättade vidare att Charlie har blivit deras kanal men att det är i alla situationer man visar att man menar vad man säger. Reglerna ska inte vara några vackra regler, värdegrunden ska inte bara stå där i hyllan utan att den ska genomsyras konkret. Rektorn betonade vikten av att ge eleverna tid för samtal och frågor och erbjuda samtal.

Charlie-Pedagogen 1 menar att "nyckeln" till att lyckas med att omsätta skolans värdegrund i praktiken är tid och att skolan prioriterar att det är viktigt. Värdegrunden måste få ta tid, kräva ärlighet och elevdemokrati för att få med eleverna på tåget. Det är det absolut viktigaste för att få värdegrunden att fungera. Charlie-pedagogen fortsatte och menade att du som pedagog måste tycka att sådana här frågor är viktiga. Du måste också tycka att elevdemokrati är viktigt.

Charlie-pedagogen 2 menade att "nyckeln" till att lyckas med att omsätta värdegrunden i praktiken är att barnen visar hänsyn till varandra.

Analys

De resultat jag fått visar att det krävs flera förutsättningar för att kunna omsätta skolans värdegrund i den dagliga undervisningen. En av dem är tid, att skolan prioriterar värdegrunden och visar att det är viktigt. Med det menar jag att skapa tid, ge eleverna tid för samtal och frågor. Det är då viktigt att man använder sig av en metod som avsätter denna tid på schemat. Elevdemokrati är en annan förutsättning för att få med eleverna på tåget. Genom delaktighet tar elever ett större ägandeskap av värdegrunden i form av t.ex. likabehandlingsplan, beslut om regler etc. Den tredje förutsättningen är att det finns överenskomna regler. Dessa skall inte vara enbart några vackra regler där värdegrunden står som ett dokument i hyllan utan de skall genomsyra verksamheten som ett förhållningssätt man lever efter. Den fjärde förutsättningen som jag funnit är livskunskap dvs. att eleverna känner sig förberedda inför ett liv i samhället. I min studie har jag funnit att detta tränas genom att låta eleverna få ta aktiv ställning och beslut i olika frågor i olika situationer där deras värderingar får omsättas i praktiken. De lär sig argumentera för sin åsikt såväl som respektera andras åsikter. Detta förbereder dem inför ett liv då de står på egna ben.

De svårigheter och utmaningar jag funnit vid omsättning av värdegrund i den dagliga undervisningen har varit att Charlie rastvän inte fungerat som det varit önskat. Respondenterna svarade olika i intervjuerna. Jag uppfattar det som att det fanns en motvilja bland pedagogerna där de tyckte att observationsschemat tog för mycket av pedagogernas tid i samband med rasterna. Project Charlie rastvän fungerade inte till 100 %. Rektor menar att det kommer lösas och att de tar det periodvis. En brist på samsyn i just denna aktivitet har jag noterat.

En annan brist jag har uppmärksammat är att Charlie – lektionerna är beroende av vissa pedagoger. Främst tycker jag mig märka denna brist hos de äldre eleverna eftersom de är beroende av att Charlie-pedagogen är på skolan eftersom denne även är skolans sociala mentor. Detta därför att relationerna har knutits till just denne pedagogen. Värdegrundsarbetet har därmed blivit personberoende vilket kan vara en risk vid t.ex. byte av pedagoger.

Diskussion

Syftet med min uppsats har varit att undersöka hur man omsätter skolans värdegrund i praktiken. Detta har jag studerat genom en fallstudie av en Montessoriskola där de använder metoden Project Charlie för att konkretisera och omsätta skolans värdegrund. Jag ville ta reda på om detta var möjligt samt vilken betydelse samtal och dialog hade mellan lärare och elever i värdegrundsarbete. Även frågan om vilka förutsättningar som krävs för att kunna omsätta skolans värdegrund i den dagliga undervisningen ville jag undersöka. Jag kommer i detta sista avsnitt diskutera resultatet som jag har kommit fram till samt koppla resultatet till tidigare forskning. Jag avslutar med en slutsats av vad min uppsats gett och ger förslag till fortsatt forskning.

Värdegrund eller värdepedagogik

För att värdegrundsuppdraget ska tas på allvar krävs enligt Zackari & Modigh (2002) att varje skola tänker igenom vad värdegrundsarbete ska innebära för hela skolan. Aspån (2009) betraktade att metoden Project Charlie som fundament i värdepedagogiken i skolan där metoden användes. Detta har även jag funnit i min studie genom att eleverna tillsammans med lärarna och ledningsgruppen har arbetat fram styrdokumentet för skolans värdegrund. Eleverna har varit med i hela processen med att skriva och utvärdera. Värdegrunden är tydligt nedskrivna och används i verksamheten genom metoden Project Charlie en timme i veckan för alla elever på skolan. Eleven måste må bra för att kunna fokusera på kunskap. Detta har även Weissberg, Caplan & Bennetto (1988) kommit fram till i sin studie i New Haven. Värdegrunden måste gå hand i hand med kunskapen, det ena utesluter inte det andra utan istället förutsätter varandra. Detta menar även Ball & Wilson(1996) och Wester (2008) som kunde se i sina studier att det framträder en syn på att fostranuppdraget och kunskapsuppdraget förutsätter varandra. Detta har även jag funnit i min studie. Så som rektorn uttryckte sig innebär värdegrunden att sätta individen i centrum och helheten är viktig, både den sociala och pedagogiska biten. Eleverna ska känna att värdegrunden genomsyrar det de gör genom Project Charlie.

Jag anser att värdegrunden handlar om arbetssättet, relationerna och skolans klimat i sin helhet. Kulturen på en skola är "kittet" för att hela verksamheten ska fungera. Hur elever och lärare bemöter varandra är skolans förhållningssätt och spelregler. Detta menar även Halstead & Taylor (2000). De uppger att lärarens förhållningssätt och personlighet är en del av den informella värdepedagogiken då läraren inspirerar eleverna att känna tillit och förtroende. De menar även att den är viktig för att utveckla egenskaper så som

respekt, ärlighet och omtanke till andra. Jag finner liksom Zackari & Modigh (2002) att för att få verksamheten att fungera måste alla vara delaktiga på alla plan i en samsyn från rektor, pedagoger och elever. Det måste finnas fungerande elevråd, reglerna bör vara genomarbetade med elever och lärare för att alla ska äga dem och göra dem till sina egna spelregler vilket många forskare bekräftar i sina studier. Detta bekräftar bl.a. Wester (2008) och Thornberg (2006). Alla måste visa respekt, tolerans och hänsyn till varandra dvs. både ge och kräva respekt för att bygga fungerande sociala relationer. Aspán (2005) kom fram till att elevinflytande kan vara ett medel att nå bättre skolklimat och ett lugn. Genom att låta eleverna vara delaktiga kunde de nå trygghet, trivsel men även som hon uttrycker sig, det högsta målet är en lust att lära. Genom lärarens förhållningssätt så har denne en stor påverkan på inläring, den dolda läroplanen. Detta tar bl.a. forskarna Pring (2001) och Cox (1988) upp som den implicita värdepedagogiken. I mina elevintervjuer har jag noterat att deras trygghet till stor del vilar på pedagogernas förhållningssätt och hur de bemöts.

Jag har kommit fram till att skolan jag studerat arbetar med de demokratiska principerna, att kunna påverka, att vara delaktig och ta ansvar genom bl.a. Charlie-lektionerna och elevkåren. Min analys visar att i likhet med vad Aspin (2000) finner måste värden få en central plats för att skapa trygghet, klarhet och förståelse. Dessa värden bör genomsyra allt som görs i skolan vilket Zackari & Modigh (2002) har funnit. I min studie har jag funnit att det är viktigt för lärare och pedagoger i skolan att göra lärandet intressant, relevant och långsiktigt för eleverna genom att göra dem involverade i sitt eget lärande vilket även understryks av Wester (2008) och Halstead & Taylor (2000). Halstead & Taylor (2000), Thornberg(2006) och Wester(2008) redogör för sina positiva erfarenheter av att låta eleverna vara delaktiga i olika ledningsbeslut som berör eleverna. Berkowitz & Grych (2000) liknar klassrummet vid ett demokratiskt samhälle som skapar ömsesidig respekt och delaktighet mellan lärare och elever. Detta har även jag funnit i min studie där eleverna på skolan har uppgett att de känner ett ägandeskap över de regler och värderingar de tillsammans har utformat. Wester(2008) fann även att delaktighet kan kopplas till studieresultatet. Det vill säga att om eleverna känner sig trygga, bekräftade, sedda, respekterade och delaktiga i sin utbildning kommer de prestera bättre, lära sig mer och bli mer motiverade. Skolan jag undersökte benämnde detta som "disponibla resurser" för inläring.

Aspán (2005) tar upp vikten av att stärka samhörigheten i en klass genom olika aktiviteter men även som en lärare i Aspán studie uttryckte sig "om inte gruppen fungerar, fungerar ingenting" (Aspán, 2005, s.22). Jag fann detta även i min studie genom att pedagogerna och eleverna uppgav att det var av största vikt att elever och lärare hade en bra relation dem emellan för att skapa en grundtrygghet och trivsel på skolan. I min studie uppgav eleverna att de upplevde att lärarna var måna om hur de mädde, att eleverna var sedda och tillgängliga för samtal. Detta bekräftade också rektorn i Aspáns uppsats (2005)

dvs. värdet i att skapa tid för samtal och reflektion. Det deliberativa samtalet sätts i centrum för att låta varje åsikt ventileras och vägas mot andras åsikter. Jag upplevde att skolan involverade deliberativa samtal genom diskussioner och dialoger om olika ämnen på Charlie-lektionerna för de äldre årskurserna (7-9). Detta beskriver även Englund (2000) så som att eleverna argumenterade för sin åsikt samtidigt som de lyssnade in kamraternas åsikter, reflekterade över sin åsikt, värderade den och jämförde med kamraternas. Detta tycker jag stämmer överens med Molloys (2003) åsikt om att det är lärarens uppgift att gestalta det nödvändiga samtalet om demokratifrågorna. Detta gör skolan jag studerat genom att schemalägga Charlie-lektionerna för alla elever på skolan. Aspin (2000) menar att undervisningen behöver ta upp aktuella händelser som eleverna kan relatera till och diskutera vilket oftare ger ett mer långsiktigt lärande. Detta stämmer överens med det som jag kommit fram till i mitt resultat då eleverna uppgav att de diskuterar och tar ställning till olika situationer i samhället under främst Charlie-lektionerna.

Slutsats

Jag fann att skolan jag studerat omsätter värdegrunden genom att göra den levande i verksamheten genom metoden Project Charlie med schemalagda lektioner i ämnet där eleverna har fått tid för samtal, diskussion och reflektion. Genom att tillämpa en metod så arbetar skolan enhetligt med värdegrunden vilket gör att värdegrunden uppfattas och definieras lika mellan pedagoger och elever. Skolan sätter eleverna i centrum såväl kunskapsmässigt som socialt där delaktighet är en förutsättning för att lyckas vilket ligger i linje med den teori jag studerat samt Lgr 11. Jag fann fyra förutsättningarna som krävs för att kunna omsätta skolans värdegrund i den dagliga undervisningen, dessa var tid för samtal, elevdemokrati, överenskomna regler och livskunskap. Förutsättningarna för att omsätta värdegrunden i praktiken anser många forskare så som Zackari & Modigh (2002) är att aktivt jobba med värdegrunden genom att skapa tid för möten, samtal och reflektion mellan alla aktörer i skolan. I England har detta diskuterats i form av medborgarfostran "citizenship" sedan 1990-talet. I USA har ämnet sin bakgrund i social färdighet "social skills" där syftet varit att primärt förebygga destruktivt beteende och missbruk som negativt påverkat skolgång och kunskapsinläring. Båda dessa länder har infört värdegrund som obligatoriskt ämne på schemat. I dessa länder finns klara och tydliga direktiv i läroplanerna att varje skola ska följa någon form av socialt program. Detta tycker jag mig inte hitta i Lgr 11 då man istället har valt att överlåta till respektive skola att tolka värdegrunden och hur den ska konkretiseras och omsättas i den dagliga undervisningen. De olika strömningarna i Europa och övriga världen tyder på att värdegrunden eller värdepedagogiken är lika viktig som kunskapsuppdraget och att dessa två uppdrag som skolan har förutsätter varandra. Det finns ett behov av att hjälpa skolor förstå hur de skall omsätta värdegrunden i den dagliga undervisningen genom ett ramverk som avgränsar till vilka nyckelkompetenser man skall utveckla hos elever samt vilka metoder/program som kan användas där Project

Charlie kan vara ett. Detta i syfte att utveckla den sociala färdighet som barn behöver för att främja kunskapsinlärning och kommande bidrag till utveckling av samhället.

Fortsatt forskning

Jag tycker att det skulle vara intressant att göra en jämförelse mellan två skolor där de arbetar med metoden Project Charlie som värdegrund. En kommunal skola och en montessorinspirerad skola. Blir resultatet detsamma eller hur ser olikheterna ut.

Ytterligare studier skulle kunna göras omkring hur ett ramverk anpassat för svenska förhållande skulle kunna se ut för att på så sätt bli ett verktyg att använda vid omsättning av värdegrund på en mer praktisk nivå. Detta eftersom jag tycker det saknas uttalade riktlinjer på denna nivå.

Referenser

- Aspán, M. (2005). *Att komma till sin rätt: Barns och vuxnas perspektiv på ett skolprojekt för ökat elevinflytande*. (Utvecklingspsykologiska seminariets skriftserie nr 72). Stockholm: Stockholms universitet.
- Aspán, M. (2009). *Delade meningar: om värdepedagogik invitationer för barns inflytande och igenkännande*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Aspin, D. (2000). A clarification of some key terms in values discussions. I M. Leicester, C. Modgil & S. Modgil (Eds.), *Moral education and pluralism: Education, culture and values* (Vol 4, s. 171-180). London: Farmer Press.
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ball, D.L. & Wilson, S M. (1996). Integrity in teaching: Recognizing the fusion of the moral and intellectual. *American Educational Research Journal*, 33, s.155-192.
- Berkowitz, M. W. & Grych, J. H. (2000). Early character development and education. *Early Education & Development*, 11, 55-72.
- Colnerud, G & Thornberg, R (2003). *Värdepedagogik i internationell belysning*. Stockholm: Skolverket.
- Colnerud, G. (2004). Värdegrund som pedagogisk praktik och forskningsdiskurs. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 9(2), 81-98.
- Cox, E. (1988). Explicit and Implicit Moral Education. *Journal of Moral Education*, 17, s.92-97.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Enblad, C & Graffman, M. (1998). Att bygga social kompetens. *EQ – om emotionell intelligens*, s. 23-26. Luleå: Tidningen skolbarn /FortbildningsFörlaget.
- Englund, T. (2000). *Deliberativa samtal som värdegrund – historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Stockholm: Skolverket.
- Halstead, J.M. & Taylor, M.J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.

- Hedin, C. & Lahdenperä, P. (2002). *Värdegrund och samhällsutveckling*. Stockholm: HLS Förlag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2 uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Molloy, G. (2003). Det nödvändiga samtalet. *Utbildning & Demokrati*, 12(2),s.77-91.
- Nykänen, P. (2009). *Värdegrund, demokrati och tolerans*. Stockholm: Thales.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa.
- Pring, R. (2001). Education as moral practice. *Journal of Moral Education*, 30(2), 101-112.
- Project Charlie. (1995). *Project Charlie och Justa kompisar. Svensk version*. Sollentuna.
- Skolverket. (1999). *Gemensamhet i mångfalden - en rapport om 32 skolors arbete med värdegrunden i praktisk tillämpning*. Stockholm:Liber.
- Skolverket. (2000). *En fördjupad studie om värdegrunden – om möten, relationer och samtal som förutsättningar för arbetet med de grundläggande värdena (Dnr 2000:1613)*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklasens och fritidshemmet 2011 (Lgr 11)*. Stockholm: Skolverket.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Teorell, J. & Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber.
- Thornberg, R. (2004). Värdepedagogik? *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 9(2), 99-114.
- Thornberg, R. (2006). *Värdepedagogik i skolans vardag - Interaktivt regelarbete mellan lärare och elever*. Avh., Linköpings universitet. Linköping: Univ.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. (4 uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Zackari, G. & Modigh, F. (2002). *Värdegrundsboken-samtal för demokratin i skolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Weissberg, R. P., Caplan, M. Z., & Bennetto, L. (1988). *The Yale-New Haven Social Problem-Solving (SPS) Program for Young Adolescents*. New Haven, CT: Yale University.

Wester, M. (2008). *"Hålla ordning, men inte överordning"- Köns- och maktperspektiv på uppförandenormer i svenska klassrumskulturer*. Avh., Umeå universitet. Umeå:Univ

BILAGA 1: Intervjufrågor till rektor

Inledande frågor

Berätta om skolan och dess pedagogik?

Värdegrund

Vad betyder begreppet värdegrund för dig?

Vad innebär begreppet värdegrund för dig?

Beskriv hur du personligen tolkar begreppet värdegrund?

Vad står det för?

Finns det delar av värdegrundsarbetet som du anser vara viktigare än andra delar?

Hur omsätter ni Lgr 11(skolans värdegrund och uppdrag/normer och värden) i praktiken i den dagliga verksamheten genom Projekt Charlie?

Vad innebär elevdemokrati för dig?

Hur arbetar ni med de demokratiska principerna att kunna påverka, att vara delaktig och ta ansvar?

Hur ser du på regler och förhållningssätt i skolan?

Project Charlie

Hur arbetar ni med Project Charlie på skolan så att det genomsyrar verksamheten?

Vilka effekter har ni märkt att Projekt Charlie har som värdegrunds arbete?

Vilken roll spelar samtal och dialog i värdegrundsarbete?

Hur skapas grundförutsättningar för god studiero och goda studieresultat genom Project Charlie?

Vad tycker du är "nyckeln" till att lyckas med att omsätta skolans värdegrund i praktiken?

BILAGA 2: Intervjufrågor till pedagog årskurs F-4

Inledande frågor

Berätta om din pedagogiska bakgrund?

Berätta om dina tidigare arbetslivserfarenheter?

Värdegrund

Vad betyder begreppet värdegrund för dig?

Vad innebär begreppet värdegrund för dig?

Beskriv hur du personligen tolkar begreppet värdegrund?

Vad står det för?

Finns det delar av värdegrundsarbetet som du anser vara viktigare än andra delar?

Vad innebär elevdemokrati för dig!

Hur arbetar ni med de demokratiska principerna att kunna påverka, att vara delaktig och ta ansvar?

Hur ser du på regler och förhållningssätt i skolan?

Project Charlie

Beskriv hur du arbetar med Project Charlie som värdegrundsarbete?

Hur märks det i verksamheten?

Hur arbetar ni med Charlie rastvärd?

Vilken roll spelar samtal och dialog i värdegrundsarbete?

Hur skapas grundförutsättningar för god studiero och goda studieresultat genom Project Charlie?

Vad tycker du är "nyckeln" till att lyckas med att omsätta skolans värdegrund i praktiken?

BILAGA 3: Intervjufrågor till pedagog årskurs 7-9

Inledande frågor

Berätta om din pedagogiska bakgrund?

Berätta om dina tidigare arbetslivserfarenheter?

Värdegrund

Vad betyder begreppet värdegrund för dig?

Vad innebär begreppet värdegrund för dig?

Beskriv hur du personligen tolkar begreppet värdegrund?

Vad står det för?

Finns det delar av värdegrundsarbetet som du anser vara viktigare än andra delar?

Vad innebär elevdemokrati för dig?

Hur arbetar ni med de demokratiska principerna att kunna påverka, att vara delaktig och ta ansvar?

Hur ser du på regler och förhållningssätt i skolan?

Project Charlie

Hur används Project Charlie rastvän?

Hur delaktiga är eleverna i Charlie lektionerna?

Vilken roll spelar samtal och dialog i värdegrundsarbete?

Hur skapas grundförutsättningar för god studiero och goda studieresultat genom Project Charlie?

Vad tycker du är "nyckeln" till att lyckas med att omsätta skolans värdegrund i praktiken?

BILAGA 4: Intervjufrågor till elever årskurs 4

Project Charlie

Vad handlar Project Charlie om?

Vad betyder Project Charlie för dig?

Vad gör ni när ni har Project Charlie?

Vad är bra med Project Charlie?

Är det något som inte är bra med Project Charlie?

Hur märks det på skolan att ni har Projekt Charlie?

Vad gör att du trivs i din skola?

BILAGA 5: Intervjufrågor till elever årskurs 7 och 9

Project Charlie

Vad handlar Project Charlie om?

Vad är Project Charlie för dig? Varför?

Vad gör ni när ni har Project Charlie?

Ger Project Charlie dig möjligheter till samtal, diskussioner och dialoger med andra elever och pedagoger om ämnen som är aktuella för dig? Hur?

Har du möjligheter att påverka det ni diskuterar på Project Charlie lektionerna?

Hur märks det i skolan att ni har Project Charlie?

Vad gör att du trivs i din skola?

Hur förbereds ni för det svenska samhället, livet efter skolan?

BILAGA 6: Observationsschema över Charliektionerna

Lektionsstart

Elev- och pedagogplatser

Regler

Lektions ämne

Diskussion

Delaktighet

Samspelet pedagog och elever

Samtal/dialog

Aktivitet

Arbetsblad

Sammanfattning

Lektionsavslutning